

**UNIVERZA V MARIBORU**  
**PEDAGOŠKA FAKULTETA**  
**Oddelek za predšolsko vzgojo**

**DIPLOMSKO DELO**

**Tadeja Rajbar**

**Maribor, 2011**



**UNIVERZA V MARIBORU**

**PEDAGOŠKA FAKULTETA**

**Oddelek za predšolsko vzgojo**

**Diplomsko delo**

**KAKO STARŠI OTROK ROMOV IZ VADARCEV  
DOŽIVLJAJO VRTEC IN ŠOLO V BODONCIH**

Mentor:  
izr. prof. dr. Jurka Lepičnik-Vodopivec

Kandidatka:  
Tadeja Rajbar

Maribor, 2011

Lektorica: Marjanca Ferko Omahen, profesorica slovenščine

Prevajalka: Nina Sever, profesorica angleškega jezika in zgodovine

## ZAHVALA

*Iskreno se zahvaljujem mentorici, izr. prof. dr. Jurki Lepičnik-Vodopivec, ker mi je pomagala z nasveti in me potrpežljivo vodila skozi ustvarjanje diplomskega dela.*

*Hvala gospe Kseniji Donko, vzgojiteljici v vrtcu Bodonci, za vso pomoč pri zbiranju podatkov, ki so bili potrebni ob nastajanju diplomskega dela.*

*Hvala tudi Zvezi Romov Slovenije, posebej pa romskemu svetniku, gospodu Marjanu Dervariču za vse napotke, navodila in podatke, do katerih smo imeli težji dostop.*

*Posebna zahvala velja tudi mojim domačim, mojemu možu, posebej pa sestrama Silviji in Karmen ter vsem prijateljem in sorodnikom, ki so me ves čas spodbujali, motivirali in verjeli vame.*

*Hvala vsem ostalim, ki so kakorkoli pripomogli k nastanku mojega diplomskega dela.*

## IZJAVA

Podpisana Tadeja Rajbar, roj. 04. 03. 1986, študentka Pedagoške fakultete Univerze v Mariboru, smer predšolska vzgoja, izjavljam, da je diplomsko delo z naslovom **Kako starši otrok Romov iz Vadarcev doživljajo vrtec in šolo v Bodoncih** pri mentorici Jurki Lepičnik-Vodopivec avtorsko delo. V diplomskem delu so uporabljeni viri in literatura korektno navedeni; teksti niso prepisani brez navedbe avtorjev.

---

*(podpis študentke)*

Maribor, junij 2011

## **POVZETEK**

V diplomskem delu z naslovom *Kako starši otrok Romov iz Vadarcev doživljajo vrtec in šolo v Bodoncih* smo želeli z rezultati anket ugotoviti, ali čutijo starši otrok Romov, da so njihovi otroci s strani vzgojiteljice in svojih vrstnikov obravnavani drugače od svojih vrstnikov zaradi njihove etnične pripadnosti. Prav tako nas je zanimala izobrazba Romov, in ali se staršem otrok Romov zdi pomembna prisotnost romskega koordinatorja pri sporazumevanju in navezovanju stikov. Zanimalo nas je tudi, če se starši otrok Romov odzovejo vabilom na različne delavnice v vrtcu. V teoretičnem delu smo najprej pogledali, kdo so Romi, od kod njihovo poimenovanje ipd. Nato smo obravnavali izvor Romov, kje je njihova domovina, kdaj in zakaj so se pričeli seliti in kdaj so se naselili na tleh slovenskega ozemlja. V empiričnem delu smo s pomočjo anketnega vprašalnika za starše ugotovili, da imajo starši romskih otrok iz Vadarcev končano ali pa še nedokončano osnovno šolo. Njihovo mnenje glede na rezultate anket je, da njihovi otroci niso obravnavani drugače, ker so Romi, ne s strani vzgojiteljice in ne s strani vrstnikov. Večini staršev je pomembno, da je njihovim otrokom pri sporazumevanju v pomoč romski koordinator in prav tako se velika večina staršev romskih otrok odzove vabilom v vrtec na razne delavnice.

**KLJUČNE BESEDE:** romski otrok, romski koordinator, romski starši, vrtec, vzgojiteljica

## **ABSTRACT**

In diploma work entitled "How parents of Roma children from Vadarci experience kindergarten and school in Bodonci " we wanted with the results of a survey to determine whether the parents of Roma children feel that their children are treated differently from their peers because of their ethnicity. We were also interested in education of Roma parents and whether the parents of Roma children seem important the presence of Roma coordinator in communication and socializing. We were also interested if the parents of Roma children respond to invitations to various workshops in kindergarten. In the theoretical part, we first looked at who are the Roma people, why are they called so and etc. Then we discussed the origins of the Roma, where their homeland is, where and why they began to move and when they settled down on the floor of the Slovenian territory. In empirical part we used a questionnaire for parents and we found out that parents of Roma children have finished or unfinished elementary school. Their opinion based on the results of the survey is that their children are not treated differently because they are Roma, not by educators, not by peers. Most parents think it is important that their children get help in communicating from the Roma coordinator and the majority of parents of Roma children respond to invitation to a variety of workshops in the kindergarten.

**KEY WORDS:** Roma children, Roma Coordinator, Roma parents, kindergarten, educator



## Kazalo vsebine

1	Uvod.....	1
2	Teoretični del .....	2
2.1	<b>Izvor Romov .....</b>	<b>3</b>
2.2	<b>Kdo so Romi? .....</b>	<b>3</b>
2.2.1	Poimenovanje – Romi, Egipčarji ali Cigani .....	4
2.2.2	Svet Romov.....	5
2.3	<b>Prvi svetovni kongres Romov.....</b>	<b>6</b>
2.3.1	Romska himna.....	6
2.3.2	Romska zastava.....	7
2.4	<b>Romske besede .....</b>	<b>8</b>
2.5	<b>Veroizpovedi in jezik .....</b>	<b>8</b>
2.6	<b>Romska obleka .....</b>	<b>9</b>
3	Selitve.....	10
3.1	<b>Selitveni tokovi Romov .....</b>	<b>10</b>
3.2	<b>Romi v Evropi .....</b>	<b>11</b>
3.3	<b>Romi v Sloveniji .....</b>	<b>13</b>
3.4	<b>Romi v Prekmurju .....</b>	<b>15</b>
3.4.1	Romska naselja v Prekmurju, ki pripadajo posameznim krajem in občinam 18	
3.5	<b>Romi v Občini Puconci .....</b>	<b>19</b>
3.5.1	Življenje Romov in njihovo naselje v Vadarcih .....	21
3.5.2	Kdaj so se naselili v občini in koliko jih je .....	21
4	Zaposlovanje Romov in življenjske razmere .....	22
4.1	<b>Zaposlovanje Romov .....</b>	<b>22</b>
4.1.1	Vključevanje Romov v programe javnih del .....	22
4.2	<b>Življenjske razmere .....</b>	<b>23</b>
4.3	<b>Socialna in zdravstvena oskrba .....</b>	<b>23</b>
4.4	<b>Organizacijske aktivnosti in sodelovanje.....</b>	<b>23</b>

<b>4.5</b>	<b>Predlogi za učinkovitejše reševanje problematike Romov .....</b>	<b>23</b>
<b>5</b>	<b>Izobraževanje Romov in Občina Puconci .....</b>	<b>27</b>
<b>5.1</b>	<b>Vzgoja in izobraževanje otrok v predšolskem in osnovnošolskem obdobju .....</b>	<b>27</b>
<b>5.2</b>	<b>Vpis romskih otrok v šolo.....</b>	<b>27</b>
5.2.1	Začetki izobraževanja Romov v Občini Puconci .....	28
5.2.2	Število romskih otrok, vključenih v osnovno šolo in vrtec.....	28
<b>5.3</b>	<b>Pomen predšolske vzgoje in priprave na osnovno šolo za romske otroke .</b>	<b>28</b>
5.3.1	Vloga vrtcev na jezikovno in narodno mešanih področjih.....	29
<b>5.4</b>	<b>Sodelovanje s starši v vrtcu Bodonci .....</b>	<b>29</b>
5.4.1	Strokovna srečanja s starši .....	30
5.4.2	Neformalna srečanja s starši.....	30
5.4.3	Svet staršev .....	31
5.4.4	Pedagoški delavci.....	31
<b>5.5</b>	<b>Navodila za prilagajanje programa osnovne šole za romske otroke .....</b>	<b>32</b>
<b>5.6</b>	<b>Dokument Strategija vključevanja učencev Romov v sistem vzgoje in izobraževanja in najpomembnejše rešitve.....</b>	<b>32</b>
<b>6</b>	<b>Družina.....</b>	<b>35</b>
<b>6.1</b>	<b>Romska družina .....</b>	<b>35</b>
<b>6.2</b>	<b>Rojstvo otroka v romski družini.....</b>	<b>35</b>
<b>6.3</b>	<b>Imena romskih otrok .....</b>	<b>36</b>
6.3.1	Najpogostejša romska imena v Občini Puconci.....	37
<b>6.4</b>	<b>Vzgoja in odraščanje romskega otroka v družini .....</b>	<b>37</b>
<b>7</b>	<b>Empirični del.....</b>	<b>39</b>
<b>7.1</b>	<b>Namen .....</b>	<b>39</b>
<b>7.2</b>	<b>Razčlenitev, podrobna opredelitev .....</b>	<b>39</b>
7.2.1	Raziskovalna vprašanja.....	39
7.2.2	Raziskovalne hipoteze.....	39
7.2.3	Spremenljivke .....	40
<b>7.3</b>	<b>Metodologija.....</b>	<b>40</b>

7.3.1	Raziskovalne metode .....	40
7.3.2	Raziskovalni vzorec .....	41
7.3.3	Postopki zbiranja podatkov .....	42
7.3.4	Postopki obdelave podatkov .....	42
<b>7.4</b>	<b>Rezultati in interpretacija .....</b>	<b>42</b>
8	Sklep.....	46
	<b>Viri in literatura.....</b>	<b>47</b>
	Priloge .....	49
	<b>Priloga: Vprašalnik za starše.....</b>	<b>49</b>

## **Kazalo tabel**

Tabela 1	Vzorec glede na spol in izobrazbo .....	41
Tabela 2	Izobrazba staršev.....	42
Tabela 3	Mnenje staršev o sprejetosti Romov s strani vrstnikov.....	43
Tabela 4	Mnenje staršev o sprejetosti Romov s strani vzgojiteljice .....	43
Tabela 6	Pomembnost romskega koordinatorja za starše .....	44
Tabela 7	Odziv staršev na vabila v vrtec .....	45

## **Kazalo slik**

Slika 1	Romska zastava.....	7
---------	---------------------	---

# 1 Uvod

Odločitev za nastajanje diplomskega dela z naslovom Kako starši otrok Romov iz Vadarcev doživljajo vrtec in šolo v Bodoncih je padla zato, ker v našem okolišu živijo tudi pripadniki romske skupnosti in se z njimi srečujemo v vsakdanjem življenju. Tudi otroci v vrtcu se že v zgodnjem otroštvu srečujejo z njimi, nekateri celo živijo v njihovi neposredni bližini. Žal pa je tako, da se Romov še vedno oklepajo grde opazke na njihov račun, čeprav se je njihov način življenja v primerjavi s preteklimi leti skoraj povsem spremenil. Le redko kje še srečamo Roma, ki prosjači, prav tako so nekoč Romi v boju za preživetje pomagali na kmetijah in si s tem služili kruh, pa tudi tega danes ne vidimo več. Danes le še redko kateri vprašajo in prosijo za »odpadno železo«. Prav tako danes več ne srečujemo Romov z vpreženimi živalmi, ne postavljenih šotorov, temveč v večini primerov najdemo zidane hiše, pred hišo pa parkiran avtomobil.

V vrtcu Bodonci poteka integracija romskih predšolskih otrok v redne oddelke vrtca, vrtec nima čistega romskega oddelka. Menim, da je za predšolskega otroka bolje tako, sploh za tiste otroke, ki ne poznajo slovenskega jezika. Ker so otroci v predšolskem obdobju še posebej dovzetni za spoznavanje novega, menim, da je prav, da so Romi vključeni v redne oddelke vrtca, saj bodo med vrstniki hitro usvojili večšine slovenskega jezika. Prav tako podpiram integracijo romskih predšolskih otrok v redne oddelke vrtca, zato ker bi jih sicer vrstniki že v predšolskem obdobju gledali zviška, kot nekaj, kar ne spada mednje, ravno tako pa bi romskim otrokom vlivali občutek manjvrednosti.

Vzgojno delo z romskimi otroki pa zahteva veliko znanja, spretnosti, ustvarjalnosti in iznajdljivosti, zato zahteva nenehno izobrazbo in obnovitev znanja, da je strokovno delo lahko kvalitetno.

Ker se vsi posamezniki med seboj razlikujemo, obenem pa smo drug od drugega odvisni, se je potrebno naučiti strpnosti. Pomembno je, da spoznamo nam neznane kulture, običaje in navade ljudi, med katerimi živimo. To dejstvo je botrovalo odločitvi za nastanek diplomskega dela.

## 2 Teoretični del

### SAMO MALO SREČE

Tam, kjer se zvezde bleščijo,  
je samo malo sreče.  
Ne hrepenim samo po njej,  
hrepenim po pomladi in poletju,  
ko ptički pojejo  
in mi sonček greje srce.

### *SAMO HARI BAJT*

*Kate ka pe zvizde svitonen,  
hili samo hari bajt.  
Mri želja naj samo dova,  
mri želja hili spomlad i berš,  
ka mänge čiriklja nilaven  
I khamoro mänge čačari nu voñi*

(Brezar 2005, str. 3).

## 2.1 Izvor Romov

Pri Romih v EU obstajajo precejšnje razlike. Čeprav so statistični podatki na osnovi etnične pripadnosti v nekaterih državah EU pomanjkljivi (če že ne pri vseh), pa je po ocenah v razširjeni EU okoli 10 milijonov Romov. Tako so Romi v razširjeni EU največja etnična manjšina (Varga, Lukač, str. 7).

Štrukljeva (1980, str. 225) predstavlja legende, ki govorijo o domovini Romov. Med legendami je zapisana zgodba o Adamu in Evi. To je legenda Mihe Jurkoviča iz Šentjerneja leta 1962. Legenda govori o Adamu in Evi ter njunih otrocih. »Adam in Eva v raju sta imela veliko otrok. Nekoč ju je obiskal Kristus in ju vprašal, kje so otroci. Adama in Evo pa je bilo sram, da imata toliko otrok, zato sta jih skrila in sta Bogu pokazala le nekaj otrok. Bog ju je vprašal, če sta pokazala vse otroke, onadva sta pritrdila. Nato je Bog odgovoril: »Za otroke, ki sta jih pokazala, bom skrbel; za druge, ki sta jih skrila, bosta skrbela vidva. Ti bodo postali Cigani in bodo živeli po gozdovih in ne bodo imeli hiš. Le tisti, ki bom zanje skrbel, bodo imeli hiše in zemljo. Cigani pa ne bodo dobili ničesar.«

## 2.2 Kdo so Romi?

Slovar slovenskega knjižnega jezika (1994, str. 85) razlaga Cigane kot pripadnike iz Indije priseljenega ljudstva, navadno brez stalnega bivališča.

S tem, kdo so Romi, se je ukvarjalo veliko raziskovalcev. K raziskovanju jih je predvsem spodbujala do tedaj skrivnost njihovega izvora, njihovi selitveni tokovi in vse, kar je bilo v povezavi s tem narodom. V prvem desetletju 17. stoletja je Bonaventura Valcanius položil trdne temelje kasnejšim raziskovalcem romologom. Med vsemi velikimi romologi imamo Slovenci rojaka Franca Miklošiča. Kot jezikoslovec z mednarodnim ugledom je celo desetletje s svojo prodornostjo in natančnostjo proučeval narečja Romov v Evropi (Tancer, 1994, str. 22).

Tancer (1994, str. 21) pravi: »Romi (Cigani), ljudstvo ognja in vetra, s simbolom kolesa na zeleno-modrem polju, že dolga stoletja brezdomci in večni popotniki, odkar so zapustili svojo matično domovino Pandžab v Indiji, praviloma povsod odrinjeni na obrobje družbenega življenja, so se naselili domala po vsem svetu.«

So ljudstvo brez lastne države. Razkropljeni so po vsem svetu, vse pa med seboj povezuje jezik in njihova kultura.«

Šiftar (1970, str. 7) pravi o Romih: »Malo jih je, pa vendar so pritegnili mnoge kulture in umetniške ustvarjalce. Povsod so bili, a skoraj nikjer niso doma.

Nimajo svoje dežele, ali kljub razlikam so skozi stoletja preganjanj ohranili mnogo prabitnega, mnogo skupnega v navadah, običajih, jeziku in svoje ime Romi.«

### 2.2.1 Poimenovanje – Romi, Egiptarji ali Cigani

Kleibencetl (2004, str. 9-10) razlaga poimenovanje Romov na naslednji način: »Interpretacije izvora imena Cigan so različne. Najpogosteje se v razlagah kot izvirna beseda navaja grški izraz Atsinganos, ki pomeni »nedotakljivi«. Iz tega poimenovanja so potem v različnih jezikih nastale izpeljanke: **Tsigan** (Bolgarija), **Zigeuner** (Nemčija), **Zingari** (Italija), **Cigan** (Slovenija) itd.

Nekateri viri navajajo, da so Romi ob prihodu v Evropo sami pogosto omenjali, da so prišli iz Egipta, zato so jih poimenovali tudi Egipčani, Egiptarji, Jedjupi. Domnevno je do tega prišlo zaradi tega, ker so Romi iz pradomovine potovali v različnih časovnih intervalih in v različnih smereh. Poglavarji nekaterih romskih/ciganskih plemen, ki so prišla v Evropo, so se izkazovali za »kneze« in so pripovedovali, da so iz Egipta, in da morajo potovati nepretrgoma sedem let, ne da bi legli v posteljo, in se šele nato vrniti v domače kraje.

Druga ljudstva so jih poimenovala zelo različno. Tako so npr. v Nemčiji, na Norveškem in na Švedskem v preteklosti, najverjetneje zaradi videza, imenovali Rome tudi »tattare« /beseda označuje klateže, potujoče itd./ ali Cigane. V nekaterih zahodnih državah, npr. v Franciji, se je v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja za poimenovanje Romov/Ciganov uveljavil izraz »osebe z nomadskim načinom življenja«. V Združenem kraljestvu izraz »gypsies« označuje potujoče skupine ne glede na etnično pripadnost« (prav tam).

»Ime Rom se je pričelo uporabljati šele leta 1971, ko so to poimenovanje Romi sprejeli na prvem romskem kongresu v Londonu, pred tem pa je bil v uporabi naziv Cigan. Ime Rom ima več pomenov, ki jih Romi uporabljajo v vsakodnevni komunikaciji. Izraz Rom vsebuje več pomenskih sestavin: človek, nedotakljiv, pripadnost romskemu rodu ter označuje tudi

poročenega moškega, Romni označuje poročeno žensko, Roma pa poimenuje ljudi tega naroda. Poleg imena Rom so imeli pripadniki tega ljudstva v zgodovini še številna druga poimenovanja, ki so jih pridobili med svojim tisočletnim popotovanjem iz svoje pradomovine Indije« (Brizani, 2000, str. 14).

Štrukljeva (1980, str. 26) trdi, da ni znano, kako so se imenovali indijske nomadske skupine, ko so se pojavile v Evropi. V arhivskih listinah pa lahko zasledimo različna imena, ki so jim jih dali ali tedanji prebivalci ali tedanja oblast. Najprej omenja ime Rom, ki smo ga pričeli uveljavljati v najnovejšem času pri vseh naših ciganskih skupinah. Ime Rom torej poznajo vse te skupine, saj ga zasledimo v vseh evropskih ciganskih slovarjih. Samo ime Rom pomeni človek, v množini pa ima ta beseda obliko Roma, kar pomeni ljudje. Cigani tudi danes tako govorijo, če mislijo na človeka svojega rodu. Torej ime Rom najprej pomeni pripadnost ciganskemu rodu, označuje pa tudi poročenega moža. Ime za cigansko žensko in prav tako za poročeno ženo pa je Romni.

### **2.2.2 Svet Romov**

Današnja panorama romskega sveta je široka in se razprostira od podceline Indije prek Evrope tja v prostranstva Severne in Južne Amerike. Romi (Cigani) so že stoletja bili in so še v žarišču zanimanja mnogih pesnikov, pisateljev, glasbenih in likovnih umetnikov, ki so v drugačnosti njihovega življenja iskali in našli navdihe za svoja umetniška snovanja s folklornoromantičnim navdihom (Tancer 1994, str. 43).

Že skoraj dve stoletji so Romi (Cigani) bili in ostali predmet intenzivnega zanimanja mnogih družboslovcev, ki so in si še krčijo pot do zanesljivih ugotovitev njihovega izvora, nomadstva v širokih prostranstvih in trajne ustalitve v posameznih okoljih.

Trdne temelje romologiji so položili mnogi subtilni jezikoslovci – med njimi tudi Miklošič – ki so se s primerjalnimi jezikovnimi metodami dokopali do nespodbitnih dokazov o jezikovni prvinskosti romskega (ciganskega) jezika. Le z natančnim razčlenjevanjem in primerjanjem indoevropskih jezikovnih struktur jih je pripeljala pot v njihovo pradomovino – Indijo. O tem, da so Romi staroselsko ljudstvo severozahodnega predela Indije, danes ne dvomi nihče med resnimi romologi, nasprotno, stoletja stara hipoteza je potrjena in dokazana (prav tam).



## **2.3 Prvi svetovni kongres Romov**

Pomembna prelomnica v življenju Romov je leto 1971, ko so v Londonu organizirali prvi svetovni kongres Romov. Svet so opozorili nase in pokazali na probleme, ki so rešljivi le s pomočjo celotne svetovne skupnosti (OZN). Na kongresu je bila ustanovljena Mednarodna romska organizacija, sprejeta zastava in grb in bilo je sklenjeno, da se poenoti uporaba poimenovanja njihovih pripadnikov z Rom, Romi. Na tem kongresu so sprejeli svojo himno. Drugi svetovi kongres Romov je bil leta 1978 v Ženevi, tretji leta 1981 v Göttingenu in zadnji, četrti, leta 1990 v Varšavi. Z usklajenimi nastopi pred svetom so doslej prodrli tako v OZN, Unesco in v Evropski Uniji, kjer so včasih na dnevnem redu tudi njihovi problemi in zahteve. Pred Romi je še veliko ovir na njihovi poti, preden bodo uresničene zahteve, zapisane v deklaracijo o človekovih pravicah« (Tancer 1994, str. 52–53).

### **2.3.1 Romska himna**

S prvim romskim kongresom v Londonu so Romi dobili tudi svojo romsko zastavo, poleg tega pa še svojo romsko himno *Djelem, djelem*:

**Djelem, djelem, lungone dromea.**

**Maladilem baxtale Romea.**

**Aj, Romale,**

**Aj, čhavale.**

**Kindem lake lolo dikhlo pusto.**

**Kaj voliv la ačel latar pust.**

**Aj, Romale,**

**Aj, čhavale.**

**Ala voliv lake kale jakha.**

**Kaj si kale sar duj kale drakha.**

**Aj, Romale,**

**Aj, čhavale.**

## ŠEL SEM

*Šel sem po dolgi poti, videl srečne Rome.  
Aj, Romi, bratje.  
Kupil sem ji rdečo ruto, ker jo imam rad.  
Aj, Romi, bratje.  
Kako ljubim njene oči, črne kakor grozdni jagodi.  
Aj, Romi bratje.*

Vir: <http://www2.arnes.si/~dosmslen/delo/romi/romi.html>, pridobljeno 9. 3. 2011.

### 2.3.2 Romska zastava

Kot je že omenjeno, imajo tudi Romi, tako kot vsak narod, svojo zastavo, katero imajo od prvega svetovnega kongresa Romov. Njihova živo-pisana zastava prikazuje njihovo nenehno popotovanje. Že samo leseno kolo v sredini zastave nakazuje na nedokončano pot, ki je še pred njimi.

Zelena barva na zastavi prikazuje obširno naravo, ki Rome obdaja med njihovimi selitvami iz kraja v kraj, modra barva pa prikazuje prostrano nebo, ki jih spremlja vsepovsod.

Vir: <http://www2.arnes.si/~dosmslen/delo/romi/romi.html>, pridobljeno 9. 3. 2011.



Slika 1 Romska zastava

## 2.4 Romske besede

Med brskanjem po romski literaturi vse pogosteje naletimo in se seznanjamo z različnimi romskimi besedami. V več knjigah zasledimo romski pozdrav »del tuha«.

Štrukljeva (2004, str. 216) pravi, da je zelo pomembno, kako se obiskovalec ob vstopu v romski dom predstavi in pozdravi. Če obiskovalec pozdravi »del tuha«, kar pomeni »Bog s teboj«, bo v njihov dom prijazno sprejet. Pozdrav ob slovesu je »devleha, ač devleha« – zbogom, ostani zbogom in »lačhii rat« – lahko noč«. V nadaljevanju sledi nekaj romskih besed in pozdravov:

### slovensko – romsko

človek – manuš

hči – čhaj

sin – čhavo

oče – dat

mama – mama

barva – farba

usta – muj

glava – šero

hiša – khero

dobro jutro - lačno zutra

dober dan - lačno dive

dober večer - lačni rat

na svidenje - devleha » (Horvat, 1995, str. 16, 17).

## 2.5 Veroizpovedi in jezik

Klopčičeva (2004, str. 7) navaja dejstvo, da Romi, čeprav večji del sprejemajo veroizpoved večinskega prebivalstva, ohranjajo tudi svoja verovanja, pogosto pa v več konfesionalnem okolju častijo praznike in obrede več ver (npr. pravoslavne in muslimanske).

Romi so živeli tudi prostorsko izolirani od ostalega prebivalstva, v getih, ki so se na območju Balkana imenovali ciganska mala ali mahala. Splošno poimenovanje za Nerome

je *gadje*. Romski jezik se imenuje *Romani chib*. Uporabljajo različne dialekte, v katerih so poleg romskih besed tudi številne izposojene besede iz okolja, v katerem Romi živijo. Na prvem *Svetovnem romskem kongresu v Londonu* so za osnovo za standardizacijo romskega jezika določili kalderaško – džambaški dialekt (Klopčič, 2004, str. 7).

Brizani (2000, str. 23) pravi: »Čeprav je za romsko kulturo značilno, da se prenaša po ustnih izročilih, in da ni ohranjenih pisnih spomenikov, nekateri temu nasprotujejo«. Brizani navaja A. š. Dekurdemaňa, ki trdi, da so Romi imeli svojo abecedo, sestavljeno iz triindvajset črk, hieroglifov. Mnogi drugi raziskovalci pa vidik A. š. Dekurdemaňa zavračajo in trdijo, da so Romi uporabljali konvencionalne znake, ki so omogočili vizualno sporazumevanje. Ta tajna koda sporazumevanja se imenuje *šikajmako* ali *patrina*, kar pomeni list z drevesa, saj so za sporazumevanje uporabljali listje, perje, kovinske in steklene predmete ali pa so na točno določenih mestih izpisovali znake.

Štrukljeva (2004, str. 216) trdi, da naj bi vsako pleme imelo svoj znakovni sistem.

Tudi danes ima romski jezik izredno veliko dialektov, ki so posledica razseljenosti Romov po svetu. V romskem jeziku je veliko besed, ki izvirajo iz raznih držav in dežel, kar je posledica stalnih selitev Romov. Zanimivo pa je, da so slovnične oblike in besednjak, kljub nekaterim spremembam, podobne tistim v indoevropskih jezikih, ki jih v Indiji govorijo še danes (Brizani, 2000, str. 23, 24).

## **2.6 Romska obleka**

Ženska romska oblačila so v večini ročno izdelana krila in predpasniki iz živopisanih barv, krila so nagubana z veliko naborki.

»Današnje ženske se oblačijo preprosto pri vseh treh romskih skupinah pri nas. Zvečine nosijo obleko, kupljeno v trgovini; ponošeno obleko dobijo pri domačinih ali pri humanitarnih organizacijah. Pri nekaterih ženskah še zasledimo etnične značilnosti v načinu oblačenja, medtem ko se mlada dekleta oblačijo po modi; uveljavljajo se hlače, posebno kavbojke, pletene jopice in modni čevlji. Obleka odraslih žensk navadno sestoji iz pletene jopice ali bluze, krila in predpasnika« (Štrukelj, 2004, str. 171–172).

Avtorica govori tudi o praznični obleki in navaja, da se praznična obleka od delovne razlikuje po kvaliteti blaga. Praznična obleka je narejena iz boljšega blaga, ki ima lepe

vzorke. Poročno obleko si Rominje kupijo. Nevesta poročne obleke ne shrani, ampak jo takoj obleče (Štrukelj, 2004).

»Moški člani slovenskih romskih družin se oblačijo danes enako kakor ostali prebivalci. To pomeni, da kupujejo modne obleke v trgovinah, ki so na voljo široki potrošnji. Ker so Romi naseljeni v več slovenskih pokrajinah, vidimo, da sprejemajo tudi nekatere posebnosti oblačenja našega kraja, na primer uporabo modrega delovnega predpasnika, način zavezovanja ženske rute ipd. Obleka ima naslednje poglobitve kose: hlače, srajco in jopič, priljubljeni so tudi razni pleteni izdelki.

Posebnosti, ki jih vidimo v današnji obleki nekaterih Romov pri nas, se kažejo v načinu oblačenja posameznih kosov in v tem, da radi kupujejo vzorčasto in živobarvno blago oziroma izdelke; posebno srajce in pletene jopice so pogosto take barve. Zanimivo je, da se Romi, ki so se naselili v stalnih domovih že v 19. stoletju, ob prazničnih dnevih pogosteje oblačijo v bele srajce. Moški člani družin, ki se še občasno premikajo in niso zaposleni, kažejo še precejšnjo neurejenost v obleki, srajce pa so rdeče ali druge žive barve. Moški revnejših romskih družin kupujejo tudi cenejše izdelke oblačil ali pa nosijo ponošeno obleko darovalcev« (Štrukelj, 2004, str. 172).

### **3 Selitve**

#### **3.1 Selitveni tokovi Romov**

Uhlik meni (Tancer, 1994), da je proti koncu prvega tisočletja val večstoletnih selitev sprožila »eksplozija rumene rase« in kasnejši mongolski pohodi na prostrano indijsko podcelino. Staroselci, med njimi najmnogičnejši Romi, so se pred barbarskimi pohodniki začeli seliti proti zahodu in s tem začeli svojo večno selitveno pot, ki se je prevesila celo v naš čas.

Njihova selitvena »pot« jih je vodila skozi planinske in puščavske predele vse do Irana. Po več desetletjih stacioniranja naj bi tu prišlo do prve velike cepitve na skupine. Nekaj skupin se je odcepilo in svojo selitveno smer nadaljevalo prek transkaspijskega predela proti severu, medtem ko je glavnina nadaljevala svoje premikanje proti zahodu do

Armenije. Pod visokogorskim svetom Ararata so se za daljši čas (merjen v desetletjih) umirili in v svoj jezik sprejeli nekaj armenskih besed (prav tam).

»V Armeniji je prišlo do druge velike cepitve na tri skupine. Na razpotju poti na tri celine so se izoblikovale tri nove selitvene smeri: na desno čez Kavkaz, po južni poti na afriško celino, glavnina pa je nadaljevala pot v Malo Azijo. Tu je prišlo do tretje cepitve, do prepolovitve. Ena selitvena veja je prišla na Peloponez, kjer je »začasno« bivala dobri dve stoletji, preden je svoj »pohod« usmerila proti severu, v notranjost Balkanskega polotoka. Druga skupina je nadaljevala svoje potovanje čez morsko ožino v Trakijo, v preddverje Evrope.

V nekaj stoletjih je romsko ljudstvo prek severne Afrike čez Gibraltarsko ožino stopilo na Pirenejski polotok. Romi so prišli domala v vse predele Evrope in danes živijo v bolj ali manj strnjenih romskih naseljih. V zadnjem stoletju so našli svoje domovanje v Severni in Južni Ameriki, predvsem v Kanadi in Braziliji« (Tancer 1994, str. 44–45).

Brizani (2000, str. 6) govori o tem, da sta bila izvor in naselitev Romov v Evropo dolgo zavita v temo. Šele znanost 18. in 19. stoletja je izvor in naselitev nekoliko razsvetlila in zapisala, da je njihova pradomovina Indija.

Tancer (1994, str. 21) navaja, da je njihova pradomovina Pandžap v Indiji. V Enciklopediji Slovenije (1996, str. 285, 286) pa smo zasledili, da sta jezikoslovca A. F. Pott in F. Miklošič ugotovila, da je bila njihova pradomovina Indija, in sicer severozahodna pokrajina Hindukuša.

Avsec (1999, str. 101) govori o tem, da so znanstveniki jezikoslovci na podlagi proučevanja romskega jezika v 18. stoletju dokazali, da je njihova pradomovina Indija.

### **3.2 Romi v Evropi**

»Skorajda kot spomladanski veter so se razkropili po Evropi,« beremo v monografiji V. Šiftarja. In dalje: »Še do sedaj ni povsem pojasnjeno, kaj jih je pognalo iz njihove pradomovine, kaj jih je nekaj časa zadrževalo pred Evropo, in končno, kako je uspelo maloštevilnim, ne preveč bojevitim ciganskim skupinam, da so tako hitro prekrile Evropo,

kar ni uspelo številnejšim in bojevitejšim plemenom, / . . / kako jim je uspelo, da so se obdržali v evropskih deželah kljub vsem nevšečnostim, bedi, vsem tegobam in brezobzirnim uničevanjem. - / . . / s svojim življenjem so se vrinili v življenje evropskih narodov in odprli nova socialna in genetska vprašanja. Vplivali so na okolico in od nje prevzemali posamezne besede, vero, običaje, ki so jih pociganili, in deloma tudi navade, ostali pa so še vedno izolirani Romi, kot se nazivajo sami. S svojim načinom življenja so vzbudili zanimanje mnogih kulturnih in umetniških ustvarjalcev ter znanstvenikov, da so najbrž poleg Židov najbolj opisovani, največkrat obdelani v vseh zvrsteh kulturnega ustvarjanja, a kljub temu najmanj dojeti in najbolj tuji prebivalci mnogih evropskih dežel« (Šiftar, 1970).

Po Uhliku povzemamo, da so se povsod na hitro pojavili in spet hitro izginili, dokler se niso v novejšem času ustalili. Ko so prišli v Evropo, jih niso povsod enako sprejeli in mnogo kje so bili preganjani in izgnani, ker so bili tujek in je bil njihov izvor neznan. Posamezni vladarji, dežele in tudi lokalne uprave so izdajali odredbe in druge predpise, ki so narekovali in dovoljevali njihovo preganjanje, družbeno izobčenje, zapiranje in druge oblike družbene degradacije.

V prvih stoletjih svojih potovanj in naseljevanj po Evropi so doživljali Romi najbolj krvave dni v svoji zgodovini. Vladarji in fevdalci so odredili, »da je treba Cigane žive sežgati in obešati, kjer koli jih najdejo: v mestih, na deželi, na cestah, v gorah. Tako jih niso preganjala niti divja turanska plemena« (Tancer 1994, str. 46–48).

Ker so Romi v večjem številu prišli v Evropo v času turških vdorov, so jih pogosto obtoževali vohunstva in preganjali. Dejansko so nekateri med njimi v določenem obdobju sodelovali s turško vojsko, za njo opravljali posamezna pomožna dela, celo nosili orožje itd. Zgodovinski viri navajajo, da so bili mnogi med njimi na najnižji stopnji družbene hierarhije, mnogi celo sužnji. Na območju današnje Romunije in Moldavije so Romi živeli v suženjstvu vse do leta 1856.

Njihov način življenja je bil že ob prihodu v Evropo bistveno drugačen od življenja drugih evropskih ljudstev. Razlike so se stopnjevale v prelomnih trenutkih zgodovinskega razvoja Evrope, ko se je spreminjala vsebina latinskih razmerij – npr. v prehodu iz fevdalizma, v času industrializacije in danes v postmodernem času, ko se spreminjajo tradicionalni vzorci

komunikacije, opuščajo nekdanji poklici in se za vključevanje v družbo zahteva predhodna izobrazba ali določena specifična znanja.

Med drugim so Romi ohranili bistveno drugačen odnos do zasebne lastnine, ki je ne dojemajo kot vrednoto. Vzorci obnašanja in pravila, ki veljajo znotraj skupnosti, se bistveno razlikujejo od tistih, ki so namenjeni stikom z neromskimi skupnostmi, tako da se je znotraj romske skupnosti gradil in ohranjal poseben vzporedni svet (romski svet/Romano them). Pravila v njem in sistem nadzora se imenujejo *Romani Cris*. Namen posredovanja Romani Cris (skupine najvplivnejših predstavnikov romske skupnosti) je, v primeru hudih kršitev notranjih pravil, vzpostavitev v prejšnje stanje in ne kaznovanje posameznika (prav tam).

»Med drugo svetovno vojno so bili Romi v Evropi izpostavljeni grozovitim represalijam nacizma in barbarkemu ravnanju z njimi. V holokavstu je ugasnilo nekaj milijonov Romov, mnogo jih je bilo preganjanih, zaprtih, za mnogimi se je izgubila sled. Kljub deklariranim človekovim pravicam se še v našem času v nekaterih državah srečujejo z eksodusom in niso deležni niti najmanjših pravic, ki gredo svobodnemu človeku. Dolga je še njihova pot do prave človeške svobode (Kleibencetl, 2004, str. 6).

### **3.3 Romi v Sloveniji**

Avsec (1999) poroča o tem, da prvi zapis, ki priča o prisotnosti Romov na slovenskih tleh, sega v 14. stoletje. Na takratno slovensko ozemlje pa so se priseljevali iz treh smeri: iz Madžarske, Hrvaške in Avstrije.

V 18. stoletju so se pričeli stalno naseljevati, k čemur so jih prisilile ostre odredbe takratnih oblasti. Vse do danes so ostali na tistih območjih naše dežele, ki mejijo s sosednjimi državami s številnejšim romskim prebivalstvom: v Prekmurju, kjer živi več kot polovica vseh slovenskih Romov, na Dolenjskem z Belo krajino in manjša skupina na Gorenjskem. Na teh območjih štejemo Rome za avtohtono prebivalstvo. V Ljubljani in Mariboru pa živijo priseljeni Romi, ki so se v zadnjih dvajsetih letih priselili iz bivših jugoslovanskih republik (Avsec, 1999).



Avtor (Brizani, 2000) ocenjuje, da je naseljevanje Romov na slovensko ozemlje potekalo skozi daljše obdobje in v treh smereh: iz smeri Hrvaške (današnji dolenski Romi), iz Madžarske (današnji prekmurski Romi) in iz smeri nemških dežel (današnji gorenjski Romi ali Sinti). Smeri selitev nam nakazuje tudi današnja naselitev romskih skupin, saj so ostali v bližini meja, od koder so prišli.

Udejanjanje demokracije in humanizma se kaže tudi v spoštovanju in uveljavljanju pravic in svoboščin vseh narodnih skupnosti, ki živijo v skupni državi Sloveniji. In Romi so taka narodnostna skupnost: tu so in živijo med nami in z nami!

Rome na današnjem ozemlju Slovenije omenjajo zgodovinski viri in zapisi v arhivskih dokumentih že v 14. stoletju. Od 17. stoletja dalje so pogosti zapisi o njih v cerkvenih matičnih knjigah. Naseljevanje Romov na današnjem slovenskem ozemlju je skozi daljše obdobje potekalo v treh smereh: predniki Romov, ki živijo v Prekmurju, so prišli v te kraje prek madžarskega ozemlja, dolensko-belokranjska skupina je prišla iz Bosne in prek Hrvaške, na Gorenjskem pa so se naselile manjše skupine Romov ali Sintov, ki so prišli v te kraje iz Nemčije in današnje Avstrije. Manjša skupina Sintov se je naselila tudi na zahodnem obrobju Prekmurja, v obmejnem predelu z Avstrijo. V nekaterih zgodovinskih virih so prekmurski Romi poimenovani kot madžarski ali karpatski (vlaški) Romi, dolenski Romi kot hrvaški ali beli Romi in gorenjski Romi kot nemški Romi ali Sinti (Tancer 1994, str. 54–55).

Varga in Lukač v kratki brošuri o kulturnih značilnostih Romov omenjata, da so se Romi na Slovenskem začeli redno naseljevati leta 1850 v vasi Černelavci. To je vas v neposredni bližini Murske Sobotne. Leta 1911 pa je nastalo največje romsko naselje v Sloveniji, to je Pušča, prav tako pri Murski Soboti.

Omenjata tudi, da so življenjske razmere Romov v severovzhodnem delu Slovenije kvalitetnejše od razmer, v katerih živijo Romi na jugovzhodu Slovenije. Obstajajo pa številne značilnosti, ki so skupne za vse Rome v Sloveniji in jih ni moč zanemariti. To so skupnost, ki je skoraj brez izobrazbe, velika stopnja brezposelnosti, težave na področju stanovanjskih razmer in drugo (Varga, Lukač, str. 8).

Ob popisu prebivalstva leta 2002 se je za pripadnike romske skupnosti opredelilo 3.246 pripadnikov, 3.834 oseb pa je kot materni jezik navedlo romski jezik.

Po podatkih iz leta 2004, ki so ga posredovale občine, v katerih Romi prebivajo, pa naj bi v Sloveniji prebivalo 6.488 Romov. Kljub uradnim podatkom popisa prebivalstva pa po neuradnih ocenah v Sloveniji živi približno 10.000 Romov. Največ jih živi na območju Prekmurja, Dolenjske, Posavja in Bele krajine.

Romi v Sloveniji v medsebojni komunikaciji uporabljajo romski jezik, v komunikaciji z drugimi pa uporabljajo slovenski jezik. Romi iz različnih krajev v Sloveniji se med seboj težko sporazumevajo v romskem jeziku, ker je vsaka skupnost svoj jezik prilagodila dialektu, ki se uporablja v njihovi regiji (Varga, Lukač, str. 19).

### **3.4 Romi v Prekmurju**

»Zgodovinska doslej znana najstarejša poročila in omembe Ciganov v srednji Evropi so pomembna tudi za Slovenijo, posebno še zato, ker imamo le skope podatke o njih,« pravi Štrukljeva (2004, str. 25). Najstarejša doslej znana arhivska listina v Sloveniji je darilna listina samostanu Bistra 24. marca 1452, kjer omenjajo ime Cigan. V njej je zapisano: »Vrban Zygeuner« in »s. bruder Martin«. Nekaj let zatem je bil omenjen Martin Czygayner suppan in pa vdova Martina Czigayner. Iz teh zapisov so ugotovili, da je bilo v 15. stoletju znano na naših tleh ime Cigan, in da je to pripadalo dvema družinama (Štrukelj, 2004, str. 25).

O naselitvi Romov v Prekmurju je obširno pisal Šiftar, v dopolnilo je nekaj zapisal še Jože Zadavec. Ta pravi, da je prvega romskega otroka v krstno knjigo vpisal leta 1690 župnik Matija Slavic v Bogojini. Vpis se glasi: »Vpisuje se ciganski otrok Adam, sin Cigana Štefana in Ciganke Magdalene iz Strehovec«. (*Infans Zingarius Adamus cuiusdam Zingari Stephani et Magdalaene etiam Zingarae ex Strelec*). To velja za prvi podatek o tem, da so bili v naših krajih naseljeni Romi, ki so opustili nomadski način življenja. Ker je župnik v krstno knjigo vpisal kraj rojstva otroka, imamo hkrati dokaz o prebivališču romske družine, v kateri se je otrok rodil, in da so bili Romi včasih naseljeni tam, kjer jih danes več ne najdemo. V krstno knjigo otroka je bilo vpisanih sedem otrokovih botrov, ki niso bili Cigani. To je bila nova navada ob rojstvu, katere domačini do tedaj še niso

poznali. Cigani so si namreč izbirali več botrov iz materialnih razlogov, ne pa iz verskih. Ta navada se ponekod ohranja še danes (Zadravec, 1989, str. 23).

V Prekmurju so prva romska naselja nastajala ob meji z Avstrijo in Madžarsko. V času vladanja Marije Terezije so se Cigani morali vpisovati v javne listine kot novi naseljenci, ne več kot Cigani, v naših krajih pa kot novi Madžari. Zemljiški gospodarje so jim morali nuditi zemljiške parcele, kjer so si urejali bivališča, prav tako pa so jim morali ponuditi delo na svojih posestvih, kjer so delali kot hlapci, kovači in poljski delavci. Najraje so se Cigani naseljevali v okolici večjih naselij, ob reki Ledavi, v vaseh, kjer so živeli Židje ali v versko mešanih vaseh. Izogibali pa so se krajev, kjer so bili gradovi. Nekatere kraje, kjer so živeli Romi, pa se še danes lahko prepozna glede na njihova poimenovanja: na Ravenskem poznamo Ciganjšček pri Dolnji Bistrici, v Ižakovcih pri Nemščaku, v Dokležovju tik ob reki Muri. S preseljevanjem v Prekmurje pa so se Cigani tudi začeli vključevati v družbeno dogajanje v tistem kraju. Ker je Prekmurje v 19. stoletju doživljalo velike družbenoekonomske spremembe, so Cigani pogosto menjavali svoja prebivališča; tako je znano naselje v bližini Gančanov v smeri proti Rakičanu, imenovano Ciganjšček.

V Prekmurju je zelo pogost priimek Cigan, vendar ni povsem jasno, ali ima priimek povezavo s Cigani. Srednjeveški viri iz prekmurske vasi Turnišče omenjajo, da je bil ta priimek v tem kraju znan že leta 1669.

Starejši kmet iz Dolnje Bistrice pripoveduje, da so Cigani nekoč radi obiskovali njihovo vas, takrat še niso bili stalno naseljeni. Včasih so pri kaki hiši ostali tudi po več dni, spali pa so kar na slami, tudi pozimi. Le redko so jim domačini dovolili, da so lahko prespali v hlevu pri živini. Večkrat naj bi se tudi zgodilo, da je Romkinja porodila belega otroka, dogajalo pa se je tudi obratno.

V minulih stoletjih se Cigani niso držali svojih stalnih prebivališč, temveč so se nenehno selili iz kraja v kraj. To jih ni ustavilo niti takrat, ko so jim oblasti prepovedale gibanje. Najraje so se ustavljali ob potokih, rekah, jezerih, v manjših gozdičkih ter na drugih skritih mestih, ki niso bila na očeh ljudi. Tam so si postavili zasilna bivališča iz vejevja, postavljali šotore ipd. Nomadske skupine so bile različno velike. Lahko je bila samo ena družina, lahko je bilo več družin ali pa celo celotno sorodstvo. Ko so se utaborili, so na tem mestu začeli opravljati različne obrti: kovači so izdelovali kmečko orodje, nekateri so

krpali posodo ali kopali korita in druge lesene posode in jih nato prodajali po vaseh. Delali so v glavnem moški, ženske pa so skrbele za otroke, jim kuhale, prosjačile, nekatere so po vaseh pobirale stvari, ki so bile potrebne popravil, mnoge so se ukvarjale s prerokovanjem, manjši delež Cigank pa je obvladal večšine čarovnij in zdravilstva.

Vaščan iz Dolnje Bistrice se prav tako spominja, kako so med obema vojnama po vasi hodili Cigani, imenovani koritarji. Ker je bilo ob reki Muri veliko lesa, primerne za korita, so Cigani na jesen kupili hlodovine in se utaborili ob Muri ter si uredili začasno prebivališče. Najprej so izkopalji zemljo, jamo pa so obložili s koruzinjem, iz katerega so si naredili tudi streho, vse skupaj pa so zasuli z zemljo. S koruzinjem so si zadelali vhod, v prebivališče pa so si nanosili slamo, kjer so si kuhali in spali. V teh bivališčih so ostali čez zimo, medtem so kopali korita, spomladi pa so prosili kakega kmeta, da jim je korita odpeljal na sejem.

Korita so bila lesene posode različnih oblik, Cigani so jih dolbli iz polovice debla. Ta korita so ljudje potrebovali pri peki kruha, za pranje, nekateri so v njih shranjevali živila in zrnje, uporabljali pa so jih tudi za umivanje. Največja posoda se je imenovala *čun*. Ko so zaklali prašiče, so jih v čunu parili, ob kakih poplavih pa so se z njimi vozili po vodi. Iz jagnjedovega ali vrbovega lesa pa so Cigani izdelovali tudi *bednje*, to so velike posode, v katerih so hranili zrnje.

Ko so se Cigani skušali na novo naseliti v bližini kake vasi, so se jim domačini uprli. Na tak primer so naleteli, ko je leta 1945 hotela murskosoboška občina naseliti Cigane v beroške hiše v Melincih. Tista stanovanja so zasedli vaški *arendaši*. S tem so Romi postali sestavni del življenja v Prekmurju in domačini so se počasi privajali na njihovo prisotnost.

O tem govorijo razne šale in pregovori, ki so na račun Romov nastali v Prekmurju:

»Črn je kot Cigan!«

»Laže kot Cigan!«

»Umazan je kot Cigan!«

»Len je kot Cigan!«

»Krade kot Cigan!«

»Tako ima črne oči kot Cigan!«

»Če se o Ciganu pogovarjaš, Cigan pride!«

»S Ciganom si spala,« so rekli ženski, ki je imela daljše spodnje krilo od zgornjega.

»Mudi se mu kot Ciganu v nebesa!«

(Zadravec, 1989, str. 23–26).

### **3.4.1 Romska naselja v Prekmurju, ki pripadajo posameznim krajem in občinam**

V Občini Beltinci: romske družine so v Beltincih in v Dokležovju.

V Občini Cankova: romske družine so na Cankovi, v Domajincih, Gornjih Črncih in v Kraščih.

V Občini Črenšovci: romske družine v Črenšovcih – na Kamenščicah, v Trnju in v Žižkih.

V Občini Dobrovnik – Dobronak: romske družine so v Žitkovcih – Zsitkoc in v Dobrovniku.

V Občini Gornji Petrovci: romske družine so v Ženavljah.

V Občini Hodoš – Hodos: romske družine so na Hodošu.

V Občini Kuzma: romske družine so v Kuzmi, Doliču in v Gornjih Slavečih.

V Občini Lendava – Lendva: romske družine so v Genterovcih – Gönterhaza, v Dolgovaških goricah – Hosszufalukegy, v Lendavi, Radmožancih – Radmos in v Dolgi vasi – Hosszufalu.

V Občini Murska Sobota: romske družine so v Černelavcih, na Pušči (to je največje romsko naselje v Sloveniji), v Murski Soboti, Nemčavcih, Markišavcih, Rakičanu, Veščici in Kupšincih.

V Občini Moravske Toplice: romska naselja so v Andrejcih, Fokovcih, Martjancih, Noršincih, Tešanovcih, v Središču – Szerdahely, Prosenjakovcih – Partosfalva in na Suhem Vrhu.

V Občini Odranci: romske družine so v Odrancih.

V Občini Puonci: romske družine so v Dolini, Kuštanovcih, Lemerju, Puoncih, Vadarcih, na Vaneči in v Zenkovcih.

V Občini Rogaševci: romske družine so v Ocinju, na Pertoči, v Rogašovcih, Ropoči, Serdici, Sotini in v Kramarovcih.

V Občini Šalovci: romske družine so v Šalovcih.

V Občini Velika Polana: romske družine so v Mali Polani.

V Občini Tišina: romske družine so v Borejcih, Vanči vasi in Murskih Črncih.

V Občini Turnišče: romske družine so v Gomilicah in Turnišču (Štrukelj, 2004, str. 307).

.

### **3.5 Romi v Občini Puonci**

Na območju Občine Puonci živi približno 480 Romov, in sicer v 5 naseljih (Zenkovci, Vadarci, Kuštanovci, Lemerje in Dolina).

Romska naselja so v prostorskem planu opredeljena kot ureditvena območja. Stanovanjski objekti so zgrajeni na zemljiščih, ki so v glavnem njihova last, vendar zaradi nepridobljenih gradbenih dovoljenj vsi stanovanjski objekti niso legalizirani. Najbolj je ta problematika izražena v naseljih Dolina in Kuštanovci. V teh letih je Občina Puonci vseskozi stremela k reševanju lastniških razmerij med prebivalci romskega naselja.

Tudi na področju komunalnega opremljanja zemljišč skrbijo, da imajo Romi ustrezne bivalne pogoje, predvsem z zagotavljanjem zdrave pitne vode (gradnja vodovodnih omrežij, analize vode ...), urejenost cestnega omrežja ter izgradnjo kanalizacije.

Romi razpolagajo z zemljišči, na katerih imajo zgrajene hiše, vendar je potrebno stvari še zemljiškoknjižno urediti.

Občina Puonci že vse od svoje ustanovitve, posebej pa še v zadnjih petih letih, nenehno skrbi za romsko populacijo in urejenost romskih zaselkov. Tako vsako leto namenjajo iz

proračuna sredstva za mesečni odvoz odpadkov, v romskih zaselkih skupaj z Romi izvajajo čistilne akcije.

Romi skrbijo za izgled svojega naselja in urejenost okolja, saj ima vsaka hiša zabojnik za odvoz smeti, poleg tega pa letno izvedejo še več čistilnih akcij, kjer zbirajo kosovne odpadke.

V Občinski svet Občine Puconci je izvoljen tudi predstavnik Romov. Prav tako v okviru Občinskega sveta Občine Puconci obstaja Komisija za reševanje romske problematike.

Občina Puconci najbolj ogroženim romskim družinam nudi pomoč v okviru proračunskih možnosti. V občinskem proračunu obstajajo samostojne proračunske postavke za financiranje področij, ki zadevajo romsko skupnost.

Proračunske postavke so naslednje: investicije v stanovanjske hiše, enkratne denarne pomoči Romom, tekoče vzdrževanje cest v romskih naseljih, obnova javnih pot in romskih naseljih.

Občina Romom dodeljuje enkratne socialne pomoči, predvsem v zimskem času, del sredstev pa občina nameni tudi za stanovanjsko gradnjo. Rome vključujejo tudi v delovne aktivnosti. Tako jim omogočajo opravljanje javnih del v komunalni, prav tako so javna dela vpeljali v šolski sistem.

Dostop do javnega vodovoda imajo vsa romska naselja, prav tako je v vseh naseljih električna napeljava, vendar pa v vseh naseljih nimajo pogojev (črna gradnja) za priklop električne napeljave. Pomagajo si na tak način, da si od sosedov s pomočjo podaljškov svoje hiše preklaplajo na električno napeljavo. Zaradi takega načina oskrbe je velika nevarnost požara.

Občina Puconci si v prihodnje prizadeva še za ureditev kanalizacije in legalizacijo stanovanjskih objektov. Glede na to, da je večina romske populacije brez zaposlitve, občina meni, da so potrebni dodatne pomoči pri urejanju premoženjskopравnih zadev.

Vir: [http://www.puconci.si/sl/informacija.asp?id\\_meta\\_type=66&id\\_informacija=931](http://www.puconci.si/sl/informacija.asp?id_meta_type=66&id_informacija=931), pridobljeno 15. 3. 2011

### **3.5.1 Življenje Romov in njihovo naselje v Vadarcih**

Vadarci so razloženo naselje na južnih obronkih Goričkega, ki ležijo vzhodno od Ledavskega jezera. Vadarci spadajo v Občino Puconci, kjer po zadnjem popisu iz leta 2002 na 107,58 m<sup>2</sup> živi 6281 prebivalcev iz 23 naselij (Beznovci, Bokračiči, Brezovci, Bodonci, Dankovci, Dolina, Gorica, Kuštanovci, Lemerje, Mačkovci, Moščanci, Otovci, Pečarovci, Poznanovci, Predanovci, Prosečka vas, Puconci, Puževci, Strukovci, Šalamenci, Vadarci, Vaneča, Zenkovci). Ravno zaradi tega, ker so Vadarci razložena vas, v vasi ni »pravih romskih naselij«. Naseljeni so v več delih vasi, obstaja pa predel, kjer je naseljena večina vseh Romov v Vadarcih. Tam imajo Romi urejena svoja stanovanjska poslopja, nikjer ne najdemo kakšnih barak ali hiš v slabem gradbenem stanju. V tem zaselku najdemo približno 15 lepo urejenih hiš. So zelo urejeni, nekateri imajo doseženo višjo stopnjo izobrazbe, kot je to značilno za Rome, in tudi veliko predstavnikov romskega moškega spola je zaposlenih – nekateri tudi v sosednji Avstriji. Imajo dostop do javnega vodovoda in prav tako nimajo težav pri dostopu do električne energije. Ugotavljamo torej, da so se bivališča oziroma domovi Romov precej posodobili. Točnih podatkov o tem, koliko je romskega prebivalstva v Vadarcih, nimamo, imamo pa podatek iz popisa prekmurskih »ciganov« iz leta 1921 (Lipovšek), da je v tistem času bilo v Vadarcih naseljenih 48 Romov.

### **3.5.2 Kdaj so se naselili v občini in koliko jih je**

Pri zbiranju podatkov o Romih v Občini Puconci smo naleteli na težave, saj v nobeni literaturi ni o tem zapisanih podatkov. Pri tem pa nam je bil v veliko pomoč romski svetnik, Marjan Dervarič, saj smo z njegovo pomočjo zbrali nekaj približnih podatkov. Povedal nam je, da je kot prva izmed vasi v občini, v katero so se začeli naseljevati Romi, bila vas Lemerje. Po neuradnih podatkih naj bi bilo vseh Romov v občini Puconci okrog 480, najpogostejše romsko ime v omenjeni občini pa je Štefan.



## **4 Zaposlovanje Romov in življenjske razmere**

### **4.1 Zaposlovanje Romov**

Med brezposelnimi osebami v Sloveniji je vedno več Romov in Rominj, tako da je redno zaposlenih manj kot 13 % Romov. Jože Zadavec ugotavlja, »da so podatki o zaposlenih Romih zelo nezanesljivi, saj vemo, da so ti ljudje podvrženi pogosti migraciji. Posebno težko je oceniti število Romov, ki so zaposleni v tujini. Tam pogosto tudi menjajo svoj priimek, sled za njimi pa se izbriše. Število teh ljudi se nikjer ne evidentira. Romi pa svojo zaposlitev v tujini in tudi doma pri privatnikih radi zamolčijo, posebno če prejemajo razne denarne pomoči« (Zadavec, 1989, str.45)

Romi so na žalost še vedno žrtev predsodkov tudi na področju zaposlovanja, kar se je v zadnjih letih izražalo v primerih zmanjševanja števila in odpuščanja delavcev, ko so bili Romi praviloma med prvimi, ki so v primeru stečajev ali nelikvidnosti podjetij izgubili zaposlitev (Kleibencetl, 2004, str. 20–21).

Romi imajo običajno možnost zaposlitve na področju gradbeništva, kmetijstva, komunalnih storitev in podobno. Prav tako so zaposleni kot čistilci, tesarji, krojači in kovinarji. Začasno pa se lahko zaposlijo tudi preko »nacionalnega programa« javnih del (Varga, Lukač, str. 21).

#### **4.1.1 Vključevanje Romov v programe javnih del**

Na območju Prekmurja za Rome ne obstajajo posebni programi zaposlovanja, temveč se v okviru javnih del vključujejo v redne programe zaposlovanja. Naročnik teh del je Zavod za zaposlovanje, izvajalci pa so centri za socialno delo: Krško, Brežice, Metlika, Trebnje, Grosuplje, Ribnica in Kočevje. Leta 2005 je potekalo v Republiki Sloveniji 36 programov javnih del, namenjenih Romom. Vključenih je bilo 69 odstotkov Romov od vseh brezposelnih oseb.

Na območju Območne službe Zavoda za zaposlovanje v Murski Soboti so se Romi vključevali v različna javna dela v svojem okolju. Posebnih programov izključno za Rome pa v Prekmurju niso organizirali (Klopčič 2007, str. 143).

## **4.2 Življenjske razmere**

Kot je že omenjeno, so življenjski pogoji za Rome nekoliko boljši v Pomurju kot v ostalih delih Slovenije. Večina romskih naselij je izoliranih od ostalih naselij in ima slabše bivalne pogoje. Podatki kažejo, da 39 % Romov živi v zidanih hišah, polovica od teh je zgrajena brez gradbenih dovoljenj, samo 12 % Romov živi v stanovanjih. Ostali živijo v začasnih prebivališčih, bivalnikih, bivalnih prikolicah in podobno. Le manjše število Romov živi skupaj z večinskim prebivalstvom, večina v Pomurju (Varga, Lukač, str. 20).

## **4.3 Socialna in zdravstvena oskrba**

Varga in Lukač omenjata, da je večina Romov v Sloveniji nižjega socialnega sloja in občutijo pomanjkanje na socialnem, materialnem, poklicnem in vzgojnem področju. Večini Romov je edini vir zaslužka socialna pomoč, otroški dodatki in družinski dohodek. Slovenski Romi so dobro informirani o tem, katere socialne in zdravstvene pravice jim pripadajo, in kako jih lahko koristijo (Varga, Lukač, str. 21).

## **4.4 Organizacijske aktivnosti in sodelovanje**

V Zvezo Romov Slovenije je združenih precej romskih društev, okrog 23 jih po Sloveniji nudi predvsem določeno pomoč Romom na krajevni ravni. Rezultati njihovega dela pa ne izpolnjujejo vseh pričakovanj, ker so se usmerili h kulturni dejavnosti in manj na sodelovanje in razreševanje problemov v njihovem okolju.

Leta 2002 je ustavno sodišče potrdilo amandma o udeležbi Romov na volitvah in o občinskem političnem predstavniku v občinskem svetu. Ta določa, da mora vsaka občina, v kateri živijo Romi, imeti enega romskega svetnika v občinskem svetu, določenih je 20 takih občin (Varga, Lukač, str. 22).

## **4.5 Predlogi za učinkovitejše reševanje problematike Romov**

1. »Romi v Sloveniji kot avtohtona in specifična etnična skupnost živijo kot razpršene in heterogene skupine in družine v več slovenskih občinah. Podobno kot v večini drugih držav so tudi pri nas diskriminirana socialna in etnična manjšina, živijo v revščini in pomanjkanju, neintegrirani v družbeno okolje, pa tudi brez zadovoljive

ustavne in pravne zaščite glede jezika, kulture in drugih etničnih posebnosti. Kljub nespornim prizadevanjem in vlaganjem Republike Slovenije, posameznih republiških organov in občin v izboljšanje položaja Romov še vedno v celoti ne uresničujemo »Evropske listine o Romih« kot priporočilo št. 563 državam, kako izboljšati položaj Romov, ki ga je sprejela skupščina Sveta Evrope. Tako kot je skrb za uresničevanje pravic narodnih manjšin potrditev kulture, civilizacije in demokratičnosti vsake države, ki hoče postati del Evrope, velja za skrb in odnos Slovenije do Romov.

2. Dosedanje raziskave o položaju in življenju Romov, informacije o stanju v občinah, kjer Romi živijo, ter upravičene kritike in zahteve Romov po izboljšanju svojega položaja in statusa potrjujejo, da se Romi brez ustrezne širše in izdatnejše družbene pomoči ne bodo mogli dvigniti iz splošne zaostalosti, revščine in diskriminiranosti. V prihodnje se kot narod in skupnost moramo zavedati, da problematika Romov presega lokalno raven, in da reševanja romskega vprašanja ni mogoče prepustiti le finančnim možnostim in pripravljenosti posameznih občin ter krajevnih skupnosti, v katerih živijo Romi.
3. Ustava Slovenije naj določi, da se morajo status in pravice Romov urediti z zakonom. S tem bodo postavljeni temelji za zaščito in zagotovitev pravic pripadnikov romske skupnosti do materinega jezika, lastne kulture in drugih etničnih značilnosti ter skrb Republike Slovenije za izboljšanje njihovega materialnega položaja.
4. Ne glede na hude ekonomske in socialne razmere, povečevanje brezposelnosti je eden osnovnih pogojev za izboljšanje ekonomskega položaja Romov in njihova vključitev v družbo ustvarjanje možnosti, da si z lastnim delom in zaposlitvijo izboljšajo življenjske razmere. Pri tem je potrebno predvsem v sodelovanju s podjetji, skupnostmi za zaposlovanje in občinskimi organi usposablјati in pripravljati Rome za delo, razvijati delovne navade, razvijati in spodbujati nove organizacijske oblike dela in lastne gospodarske dejavnosti, omogočati delo doma, v manjših skupinah in na področju ročnih spretnosti.

5. Ureditev romskih naselij je eden od pogojev za normalizacijo življenjskih in bivalnih razmer Romov. Povečati je treba skupne organizirane napore za ureditev bivališč Romov. Družbena skupnost naj spodbuja urejanje romskih naselij, ureditev cest in vodovodov, odvoz smeti in odpadkov ter predvsem podpira Rome, ki sami želijo s svojim delom in sredstvi graditi lastne domove.
6. Ključnega pomena je skrb za vzgojo in izobraževanje ter otroško varstvo romskih otrok. Na tem občutljivem področju je potrebno poglobljeno proučiti vzgojne in izobraževalne programe, jih prilagoditi potrebam in posebnostim Romov, uvajati posebne standarde in normative, da bi dosegli večje učinke.

Predšolsko varstvo romskih otrok je potrebno bolj približati romskim naseljem, uvajati potujoče vrtce in se bolj povezati s starši. Nadaljevati je treba usposabljanje učiteljev in vzgojiteljev za delo z romskimi otroki. Financiranje vzgoje in izobraževanja predšolskih in šoloobveznih romskih otrok je treba vključiti v nacionalni program Slovenije.

7. Razvoj lastne kulture in jezika, spodbujanje kulturnih organizacij in njihove ustvarjalnosti je potrebno podpirati s sredstvi republike in občin. Več skrbi bo treba posvetiti raziskovalnemu delu na vseh področjih, ki zadevajo življenje v romske skupnosti.
8. Na področju socialne politike in zdravstva je potrebno nadaljevati z dosedanjimi oblikami pomoči. Pri tem je potrebno povečati zdravstveno prosvetljenost in preventivne zdravstvene ukrepe.
9. Pri vseh ukrepih je bistveno, da bodo Romi sami subjekt in pomemben aktivni dejavnik za izboljšanje lastnih razmer. Romsko prebivalstvo se mora vključevati v aktivnost in delo za reševanje različnih nalog in socialnih stisk ter za ohranitev romske kulture in identitete. Pri tem so dobrodošla prizadevanja za organizacijo Romov, njihovih zvez in društev, ki bodo okrepili njihovo organiziranost in vpliv na politične odločitve v organih oblasti in v lokalnih skupnostih.

10. Več bo treba storiti tudi za obveščanje Romov pa tudi večinskega prebivalstva, zlasti prek lokalnih radijskih postaj in tiska.

11. V okviru izvršnega sveta Republike Slovenije je treba oblikovati poseben koordinacijski program za reševanje romskih problemov in usmerjati aktivnosti različnih dejavnikov. Podobne organe bi kazalo oživiti v občinah, kjer prebivajo Romi.

Pravni položaj Romov v Republiki Sloveniji zagotavlja 65. člen Ustave Republike Slovenije: »Položaj in posebne pravice romske skupnosti, ki živi v Sloveniji, ureja zakon«. Tokrat so Romi prvič poudarjeni v slovenski ustavi, kajti v prejšnjih ustavah so bili skriti med etničnimi skupnostmi. Konkretizacija 65. člena ustave bo morala zaživeti v posebnem zakonu, ki bo urejal vsa subtilna vprašanja romske skupnosti v Sloveniji ter nakazoval in omogočal praktično izpeljevanje zakonskih določil. Le z normativnimi akti in z doslednim izvajanjem in spoštovanjem le-teh bo Romom v Sloveniji zagotovljena enakopravnost in nemoteno vključevanje v življenje slovenske družbene skupnosti« (Tancer 1994, str. 66).

V letu 2003 se je Zavod RS za zaposlovanje Murska Sobota odločil, da bo podprl program Srednje poklicne in tehniške šole Murska Sobota, ki je na podlagi Strategije vzgoje in izobraževanja Romov v RS, katero je pripravila vlada RS, pripravila program usposabljanja romskih mentorjev. Romski mentorji naj bi bili most med različnimi institucijami in Romi pri delovni in socialni integraciji. Delo romskih pomočnikov, mentorjev in asistentov bi veljalo pojmovati zelo fleksibilno, prilagaja se konkretnemu programu dela in potrebam, ki bi jih zaznala posamezna institucija (vrtec, šola ...) na osnovi konkretnih razmer v okolju.

Romski pomočnik ima dve osnovni funkciji:

- pomoč Romom pri vključevanju in
- pomoč institucijam pri realizaciji nalog

(Zbornik referatov z mednarodne konference o položaju Romov na trgu dela, 2004).

## **5 Izobraževanje Romov in Občina Puconci**

### **5.1 Vzgoja in izobraževanje otrok v predšolskem in osnovnošolskem obdobju**

O položaju Romov v Sloveniji so leta 1991 razpravljali v Skupščini Republike Slovenije, kar je ob ustavnem členu o Romih in napovedanem izvedbenem zakonu dobro znamenje in javna napoved, da bo slovenska družba odslej z večjo odgovornostjo skrbela za uveljavljanje in varovanje njihovih pravic na vseh segmentih in nivojih družbenega življenja. Vzgoja in izobraževanje sta vitalnega pomena za njihovo osebno, socialno, ekonomsko kulturno in družbeno prosperiteto v sožitju z drugimi prebivalci v Republiki Sloveniji.

Bistven in odločilen poseg v vzgojo in izobraževanje Romov v Sloveniji pomenijo v Strokovnem svetu Republike Slovenije za vzgojo in izobraževanje sprejeta Navodila za prilagajanje Programa OŠ za romske učence. S tem so bili postavljeni trdni temelji in zagotovljeno strokovno usmerjanje vzgoje in izobraževanja romskih otrok (Tancer 1994, str. 83).

### **5.2 Vpis romskih otrok v šolo**

Vpis romskih učencev v osnovno šolo poteka pod enakimi pogoji kot za druge učence. Glede na razmere šola po potrebi zagotovi še dodatne aktivnosti v zvezi z obveščanjem staršev romskih učencev o vpisu. Šola tesno sodeluje z VVO, ki ima romske učence. Učitelji in šolska svetovalna služba se povezujejo z delavci vrtcev, občinskimi centri za socialno delo in drugimi strokovnimi službami ter si prizadevajo, da se romski učenci vključijo v pripravo na šolo. V zvezi s tem se povezujejo tudi s starši romskih učencev. Romski otroci se praviloma razporejajo v osnovno šolo v ustreznem šolskem okolišu oziroma v šolo, ki je najbližja kraju njihovega bivanja. Zaradi različnih razlogov je tudi možno, da se romski otroci vključijo v šolo zunaj pripadajočega šolskega okoliša, o čemer se dogovorijo starši romskih učencev z matično šolo in šolo, v katero ga želijo vpisati. Razporeditev romskih učencev znotraj posamezne osnovne šole mora izhajati iz temeljne usmeritve, da je potrebno zagotoviti otrokom varno in dobro počutje ter optimalne

možnosti za osebni razvoj. Pri tem je potrebno upoštevati, da so romski učenci učenci s posebnimi potrebami. Sklep o načinu razporejanja in organiziranosti vključevanja romskih učencev v primeru formiranja homogene skupine ali delne integracije sprejme posamezna osnovna šola v letnem ali delovnem načrtu po predhodnem soglasju ustreznega republiškega organa (Tancer 1994, str. 85–86).

### **5.2.1 Začetki izobraževanja Romov v Občini Puconci**

Kot začetek izobraževanja Romov v Občini Puconci pomnijo sedanji delavci osnovne šole leto 1982, ki je zaznamovalo tudi odprtje šole in začetek izobraževanja v njihovi občini nasploh. Sem spada še dandanes tudi podružnična osnovna šola z vrtcem Bodonci, ki omogoča učencem pouk do četrtega razreda osnovne šole. Do leta 1997 so učenci podružnične osnovne šole morali šolanje po končanem četrtem razredu nadaljevati na Osnovni šoli Grad, katera se nahaja v sosednji občini Grad. Od leta 1997 naprej pa se je učencem podružnične šole omogočilo nadaljevanje šolanja na Osnovni šoli Puconci.

### **5.2.2 Število romskih otrok, vključenih v osnovno šolo in vrtec**

V šolskem letu 2010/2011 obiskuje Osnovno šolo Puconci, h kateri spadata tudi podružnični šoli Bodonci in Mačkovci, skupaj 445 učencev. Na centralno šolo v Puconcih je vpisanih 367 učencev, podružnično šolo v Mačkovcih obiskuje 35 učencev, v Bodoncih pa 43 učencev. Od tega je 46 učencev Romov, kar predstavlja nekje 10 % izmed vseh učencev na omenjenih šolah.

## **5.3 Pomen predšolske vzgoje in priprave na osnovno šolo za romske otroke**

Predšolska vzgoja in priprava na šolo je za romskega otroka bistvenega pomena, saj ima velik vpliv na kasnejšo šolsko uspešnost otroka. Žal veliko otrok ne hodi v vrtec, saj so starši nanje zelo navezani in se od njih težko ločijo. Pomembno pa je tudi to, da so vrteci oddaljeni od naselij. »Bistvenega pomena za uspešnost romskih otrok v šoli je vključevanje le-teh že v predšolsko vzgojo in pripravo na šolo. Tu se ti otroci postopoma navajajo na socialno okolje, pridobivajo izkušnje slovenskega jezika in si tako olajšajo prehod v šolo« (Avsec, 1999, str. 107).

Avsec (prav tam) govori tudi o razlogih neobiskovanja predšolske vzgoje. »Razlogi za to se nahajajo v nezaupanju staršev, ki se neradi ločujejo od malih otrok, v oddaljenosti vrtcev od romskih naselij in podobno. Izkušnje kažejo, da je predšolska vzgoja učinkovitejša tam, kjer so uspeli vrtce približati romskemu okolju, in kjer je vzpostavljeno tudi večje sodelovanje s starši. Romskemu otroku je vrtec ali šola prvi, pogosto edini neposredni stik z zunanjim, neromskim svetom in hkrati prva izkušnja razdvojenosti od svojih staršev.«

### **5.3.1 Vloga vrtcev na jezikovno in narodno mešanih področjih**

Vloga vrtcev na jezikovno in narodno mešanih področjih je, da ustvarijo primerno podlago za razvoj dvojezičnosti pri pripadnikih obeh narodnostnih skupnosti in večinskega naroda (Bahovec, idr., 1999, str. 8).

Posebna skupina v Sloveniji so Romi, ki pa niso avtohtona manjšina pri nas. Pri tej skupini je pomembno načelo sobivanja dveh kultur, ki mora biti interakcijsko, ne samo enosmerno, kar pomeni, da je treba znati prepoznati in izbrati zlasti tiste metode in pristope, ki v večji meri posegajo na področje socializacije. Posebna pozornost pa mora biti namenjena tistim otrokom, ki jim slovenščina ni materni jezik, da lahko nadoknadijo morebitni primanjkljaj v znanju slovenščine (prav tam, str. 9).

## **5.4 Sodelovanje s starši v vrtcu Bodonci**

Vzgojiteljice iz vrtca Bodonci pravijo, da vrtec pojmujejo kot dopolnilo družinske vzgoje. Starši so njihovi enakovredni partnerji pri vzgoji otrok, zato si želijo dobrih medsebojnih odnosov in sodelovanja z njimi.

Udeleženci vzgojnega procesa so otrok, starši in vzgojitelj. Usklajevanje družinske in vrtčevske vzgoje je porok za zdrav otrokov razvoj in napredek.

Starši želijo in morajo vedeti, kako njihov otrok živi v vrtcu, kakšen je vzgojni program, kako se otrok odziva na različne vsebine in dela ter kako v razvoju napreduje. Zato si vzgojiteljice v vrtcu Bodonci želijo čim več sodelovanja s starši v različnih oblikah.



#### **5.4.1 Strokovna srečanja s starši**

##### **Skupinske oblike:**

- skupni roditeljski sestanki:
  - uvodni (predstavitev vrtca),
  - izobraževalni (strokovna predavanja in razgovori s strokovnjaki);
- oddelčni roditeljski sestanki;
- skupne prireditve, praznovanja, delavnice.

##### **Individualne oblike:**

- individualni pogovori s strokovnimi delavkami pred vstopom otroka v vrtec;
- prisotnost staršev ob uvajanju otroka v vrtec;
- izmenjava koristnih informacij ob vsakodnevnih stikih s strokovnimi delavkami;
- mesečne pogovorne ure za daljše in poglobljene razgovore o otroku (starši svoj prihod najavijo na oglasni deski). Zaželen je vsaj en obisk pogovornih ur v šolskem letu. Če se starši le-teh ne udeležijo vsaj enkrat, jih strokovne delavke povabijo.

#### **5.4.2 Neformalna srečanja s starši**

- praznovanja;
- ustvarjalne delavnice;
- izleti;
- nastopi;
- prikaz utrinkov vsakodnevnega dela;
- sodelovanje v projektih;
- zaključek šolskega leta.

### **5.4.3 Svet staršev**

V vrtcu se oblikuje za organizirano uresničevanje. Vsak oddelek ima po enega predstavnika, ki ga starši izvolijo na roditeljskem sestanku oddelka in zastopa interese staršev.

#### **Njegove naloge so:**

- predlaga nadstandardne programe;
- daje soglasje k predlogu ravnatelja o nadstandardnih storitvah;
- daje mnenje o predlogu programa razvoja vrtca in o letnem delovnem načrtu;
- razpravlja o poročilih ravnatelja o vzgojno-izobraževalni problematiki;
- voli predstavnike v svet zavoda;
- obravnava pritožbe staršev v zvezi z vzgojno-izobraževalnim delom;
- opravlja druge naloge v skladu z zakonom in drugimi predpisi (Ur. 1. RS, 12/96).

### **5.4.4 Pedagoški delavci**

Tancer (1994) pravi, da je zaželeno, da z romskimi učenci na razredni in predmetni stopnji delajo učitelji, ki jih delo z romskimi učenci zanima. V skladu s kadrovsko zasedbo šole, v sodelovanju z drugimi šolami in v dogovoru z ustreznim republiškim organom mora šola za delo z otroki glede na konkretne potrebe s posebnimi potrebami zagotoviti sodelovanje šolskih svetovalnih delavcev (psiholog, pedagog, specialni pedagog, logoped).

Šolski svetovalni delavci sodelujejo tudi pri pripravi individualnih programov. Za učitelje in druge pedagoške delavce, ki delajo z romskimi učenci, organizirajo šola in druge organizacije dopolnilno strokovno izobraževanje. Učitelji, ki poučujejo romske učence na posamezni šoli, se združujejo v strokovni aktiv. Povezujejo se tudi z učitelji na drugih šolah, kjer se šolajo romski učenci, in s pomočjo hospitacij, aktivov in pedagoških delavnic izmenjujejo pozitivne izkušnje (prav tam).

## **5.5 Navodila za prilagajanje programa osnovne šole za romske otroke**

V zaključkih v Informaciji o položaju Romov v Republiki Sloveniji je v točki o vzgoji in izobraževanju poudarjeno, da je potrebno upoštevati pravice Romov do drugačnosti, do sporazumevanja v njihovem jeziku, do ohranjanja romske identitete in učencem omogočiti, da razvijajo svoje potenciale na tistih področjih, za katere imajo afiniteto, upoštevati njihove drugačne psihofizične potrebe, ter da je zato vzgojo in izobraževanje potrebno s pripravo drugačnih programov in s fleksibilnimi oblikami vzgojno-izobraževalnega dela približati njihovem načinu življenja.

Spremljanje uspešnosti vzgojno-izobraževalnega dela z romskimi učenci kaže, da je potrebno te učence obravnavati kot učence z drugačnimi učnimi potrebami. Romski učenci ne obvladajo ali slabo obvladajo slovenski jezik, zato je njihovo vključevanje v vzgojno-izobraževalno delo specifično.

Številni romski učenci pa se srečajo s slovenskim jezikom praviloma šele ob vstopu v šolo.

Njihova posebnost izhaja tudi iz drugačnih materialnih, socialnih in kulturnih razmer, v katerih živijo. Upoštevati je potrebno njihovo kratkotrajnejšo sposobnost pozornosti in vztrajnosti ter posebnosti, ki izhajajo iz njihove pripadnosti romski skupnosti, predvsem njihovo večjo potrebo po gibanju in bivanju na prostem. Za romske učence je značilen tudi praviloma nižji šolski obisk in predčasno izstopanje iz osnovne šole.

Glede na to, da obstajajo med romskimi učenci razlike v obvladanju slovenskega jezika, v sposobnostih prilagajanja šolskemu delu, predvsem pa v socialnem in kulturnem razvoju, je potrebno pri operativizaciji navodil predvideti najustreznejše vsebinske in organizacijske rešitve ter jih opredeliti v individualnih programih za tiste romske učence, ki to potrebujejo (Tancer 1994, str. 85).

## **5.6 Dokument Strategija vključevanja učencev Romov v sistem vzgoje in izobraževanja in najpomembnejše rešitve**

»Dokument je oblikovala delovna skupina, ki jo je leta 2002 imenovala takratna ministrica dr. Lucija Čok. Leta 2004 so dokument sprejeli trije strokovni sveti. Pri celotni pripravi strateškega dokumenta je sodelovala Zveza Romov Slovenije.

Temeljno načelo dokumenta je načelo enakih možnosti. Upoštevana so tudi naslednja načela in cilji:

- zagotavljanje vzgoje in izobraževanja, ki omogočata doseganje ciljev oziroma standardov znanja, kateri so opredeljeni v kurikulumu za vrtce in v učnih načrtih;
- uveljavljanje pravice do ohranjanja spoštovanja romskega jezika in kulture v vzgoji in izobraževanju;
- vključevanje v večinsko družbo, tako da vzgoja in izobraževanje zagotavljata prevzemanje funkcionalnih rekvizitov družbe, in obenem spoštovanje različnosti (ter identitete);
- vključevanje v večinsko družbo, tako da vzgoja in izobraževanje v kurikulumu zagotavljata načela in vrednote enakosti v povezavi s socialno pravičnostjo (spopad s predsodki, približevanje univerzalnim vrednotam, spoštovanje druge kulture in jezika).

Po vzgojno-izobraževalni vertikalni dokument sledi naslednjim načelom in ciljem:

- načelo odprtosti kurikula;
- načelo avtonomnosti in strokovne odgovornosti strokovnih delavcev;
- načelo enakih možnosti in upoštevanje različnosti med otroki ter načelo multikulturalizma (spoštovanje specifičnosti romske kulture);
- načelo sodelovanja s starši;
- zagotavljanje pogojev za doseganje ciljev in standardov znanja;
- za področje izobraževanja odraslih: načelo vseživljenjskosti, funkcionalnosti, demokratičnosti, prostovoljnosti, raznovrstnosti in dinamičnosti, integriranosti, aktivne udeležbe« (Barle, 2005, str. 34–35).

### **Najpomembnejše rešitve:**

- Zgodnje vključevanje v vzgojno-izobraževalni sistem: vključevanje romskih otrok v predšolsko vzgojo v vrtcih vsaj dve leti pred pričetkom osnovne šole, tj. najpozneje s štirimi leti; namen vključevanja v vrtce je predvsem učenje jezika (tako slovenskega kot romskega) ter socializacija v vzgojno-izobraževalni instituciji, ki posreduje izkušnje in vzorce, ki otroku omogočajo lažji vstop in vključevanje v osnovno šolo;

- romski pomočnik: neznanje slovenskega jezika ter neuspešno vključevanje otrok lahko odpravljamo oziroma ublažimo tudi z uvedbo romskega pomočnika, ki bo otrokom pomagal prebroditi čustveno in jezikovno bariero in bo predstavljal neke vrste most med vrtcem oziroma šolo ter romsko skupnostjo;
- vsebinsko prilagajanje programov: v osnovni šoli uvedba pouka romskega jezika na fakultativni ravni, učenje slovenskega jezika, identifikacija ciljev oziroma standardov znanja v učnih načrtih, ki se dosežejo z vsebinami romske kulture, zgodovine in identitete;
- stalno strokovno izpopolnjevanje in doizobraževalni programi za strokovne delavce;
- posebne oblike organizacije in materialni pogoji: vsaj ohranitev zdaj veljavnih normativov; še naprej finančna podpora oziroma pomoč Ministrstva RS za šolstvo, znanost in šport;
- ne segregacija, praviloma ne homogeni oddelki; uporabiti zakonsko že predpisane oblike individualizacije, notranje in fleksibilne diferenciacije, nivojskega pouka;
- različne oblike učne pomoči;
- vzpostavljanje zaupanja v šolo in odpravljanje predsodkov (poseben načrt šole, s katerim določijo aktivnosti komuniciranja in sodelovanja s starši otrok Romov, in načrt zaznavanja in kontinuiranega odpravljanja stereotipov in predsodkov, ki se pri večinski populaciji pojavljajo v razmerju do učencev Romov);
- romski učenci kot etnična skupina niso učenci s posebnimi potrebami (učenčeva šolska neuspešnost, ki izvira iz neznanja jezika ali specifičnosti romske kulture, ne more biti osnova za usmerjanje otrok v programe z nižjim izobrazbenim standardom);
- izobraževanje odraslih: izhodišče za določanje ciljev izobraževanja odraslih Romov so temeljni cilji, zapisani v Nacionalnem programu izobraževanja odraslih v Republiki Sloveniji do leta 2010 (zviševati splošno izobraževalno raven odraslih, dvigniti izobrazbeno raven, pri čemer je 4-letna srednja izobrazba temeljni izobrazbeni standard, povečati zaposljivost in povečati udeležbo odraslih v vseživljenjskem učenju). Posebna pozornost bo namenjena izobraževanju odraslih Romov za dvigovanje izobrazbene ravni in razvoj delovne sile, razvijanju svetovalnih središč oziroma omrežij v okoljih, kjer živijo Romi, in institutu romskega koordinatorja, posebnim normativom in standardom za programe, v katere so vključeni odrasli Romi, zagotovitvi sredstev za možnost brezplačne udeležbe v programih in brezplačne učne pomoči.

K temu velja dodati, da na kakovost in možnosti izobraževanja romskih otrok zelo vplivajo tudi specifična identiteta in kultura družbe ter pogoji njihovega življenja, na katere vrtec ali

šola ne moreta vplivati neposredno. Zato je za izvajanje strategije vzgoje in izobraževanja ter izboljševanje položaja tam, kjer ni zadovoljiv, nujno vključevanje in koordinirano delovanje vseh relevantnih državnih institucij (Barle 2005, str. 35–37).

## **6 Družina**

### **6.1 Romska družina**

Romska družina danes je precej drugačna, kot je bila včasih. Nekoč je bila romska družina veččlanska. Danes to družina sestavljajo starši s svojimi otroki, le še redko najdemo poleg tudi stare starše. O tem govori tudi avtorica Lepičnik-Vodopivec, ki v besedilu navaja Ackermana iz leta 1966: »Družina je stara kot človeški rod, nenehno se spreminja in oblikuje v skladu s pogoji življenja v določenem času in prostoru. Družina je osnova in okvir otrokovih izkušenj, rasti, zadovoljitev in razočaranj« (Lepičnik -Vodopivec, 1996, str. 2).

Družina je najbolj preprosta in naravna človeška skupnost. Družina pomeni otroku prvo šolo za življenje, v njej dobiva prve vtise in izkušnje o vrednotah življenja. O novejši romski družini govori tudi Štrukljeva (1980, str. 87): »Danes obsega romska družina starše in otroke, le včasih so pri družini še stari starši. Družine prejšnjih rodov so bile številčnejše. Sestavljali so jih starši, otroci, stari starši, bratje, sestre in njihovi otroci.«

Avsec o tem pravi podobno; da je namreč romska družina velika, z več otroki, a se v zadnjem času število družinskih članov zmanjšuje (Avsec, 1999).

### **6.2 Rojstvo otroka v romski družini**

Tudi v romski družini je rojstvo otroka pomemben dogodek. Romi že v zgodnji mladosti postanejo starši novorojenim otrokom, vendar število rojstev ni več tako veliko, kot je to bilo nekoč, a je vseeno vsak novorojeni otrok dobrodošel in zaželen, tako Romi več ne poznajo nezaželenih nosečnosti. Včasih so Romi ob rojstvu otroka izvajali različne običaje, katerih danes v večini ni več, se opuščajo (Avsec, 1999).

»Splošno znano družinsko izročilo pri vseh naših Romih, ki pa še ni popolnoma pozabljeno, je, da se naj otrok rodi zunaj doma. Če ta družina stanuje v šotoru, gre nosečnica pred porodom od doma, da nekje rodi. Če se otrok rodi blizu bivališča, se družina s šotorom preseli drugam. Če pa se otrok rodi v šotoru, ga sežgejo in prav tako vse reči, ki jih je porodnica uporabila« (Štrukelj, 1980, str. 200).

Romska porodnica ne leži v postelji po porodu. Da so si opomogle od porodnih slabosti in izčrpanosti, so imele v prejšnjih časih te ženske navado žvečiti tobakovo žlindro iz tobačne pipe, imenovano *bago*, *čikalo*. Ker so ta tobak Rominje tako pogosto iskale, je to postalo splošno znano tudi v okolici, kjer so ti ljudje prebivali (prav tam).

### **6.3 Imena romskih otrok**

Horvatova (1995) govori o tem, da imajo Romi radi moderna imena, in navaja naslednja imena: Nataša, Sabina, Sonja, Marino, Robert, Boštjan itd.

Ponavadi romske družine otroka poimenujejo takoj po rojstvu; h krstu ga nesejo šele čez nekaj mesecev ali še pozneje. Otroku velikokrat dobi pri krstu in na matičnem uradu isto ime, doma pa drugo. Na primer, doma ga kličejo Dušan, njegovo krstno ime pa je Branko (Štrukelj, 2004).

Ime, ki ga dobijo romski otroci ob krstu, je poimenovanje po njihovih starših: prvi otrok – deček v družini dobi ime po očetu, deklica po materi, drugi otrok dobi pogosto ime po botrih, naslednji pa po enem izmed sorodnikov. Otroku nikoli ne dajo imena umrlega sorodnika, ker bi mu to škodovalo. Če ima otrok ime po sorodniku, ki kasneje umre, mu ime spremenijo.

Navada pri prekmurskih Romih je bila, da so naprošeno botro poklicali na dom in ji dali otroka v naročje. Botra je morala povedati, da bo otroka nesla h krstu, in da ga bo imela rada. Če sta se obiskali botra in mati, sta najprej pokleknili in se poljubili. Tako je romska mati pokazala spoštovanje do botre svojega otroka. Potrebno je povedati, da Romi resnično spoštujejo svoje krstne botre. Iz ustnih pričevanj je znano, da pri njih tudi niso kradli in ne beračili (prav tam).

### **6.3.1 Najpogostejša romska imena v Občini Puconci**

Po neuradnih podatkih, ki nam jih je zaupal Marjan Dervarič, smo izvedeli, da je najpogostejše romsko ime v Občini Puconci Štefan.

Za prekmurske Rome je značilno, da le malokdaj svoje otroke kličejo po krstnem imenu. Za njih je pomembnejše domače ime, ki ga otrokom dajo že ob rojstvu, nekateri pa ta imena dobijo še kasneje z določenim vzrokom. Uporabljajo se pomanjševalnice imen, na primer Ignac je Naci, Vladislav je Laci ipd. Pri ženskah je Marija Micika, Terezija – Treza itd. Nekatera izmed ljubkovalnih imen ostanejo tudi odraslim.

Prav tako lahko nekatera imena označujejo lastnosti ali napake: Ruskinja, Topla, Dilino (neumen), Kašuko (gluh). Če ima več Romov enaka imena, pa dobi posameznik tudi označbo po materi, na primer Gizin Laci, Rozikin Laci (Štrukelj, 2004).

### **6.4 Vzgoja in odraščanje romskega otroka v družini**

Vzgoja romskih otrok je spontana, naravna kot njihovo življenje samo. Otroci odraščajo svobodno in brezskrbno, predvsem pa drugače kot drugi neromski otroci. Otroci so že od samega rojstva prisotni pri vseh dogodkih v družini, pa naj bo to družinsko opravilo, prosjačenje, nabiranje zelišč in družinski prazniki, prisotni so ob veselju ali žalosti. Romske matere imajo zelo pomembno vlogo, saj se med materjo in otrokom zaradi dojenja otroka razvije močna čustvena navezanost. Zelo pomemben pa je tudi oče, ki poskrbi za družino in ji da status.

Ko Avsec (1999) govori o vzgoji in odraščanju romskega otroka ter pričakovanih staršev do otrok, ugotavlja, da odraščanje in vzgoja romskega otroka poteka prav tako spontano in naravno, kot je njihovo življenje. Prednje ne postavljajo velikih pričakovanj in obveznosti. Starši se za svoje otroke bojijo, kar je povezano tudi s pogosto umrljivostjo otrok.

Nadalje avtorica ugotavlja, da posebno čustveno vez vzpostavi romska mati z otrokom z načinom dojenja. Rominje svoje otroke dojijo zelo dolgo, tudi do tretjega leta. Predvsem to velja za tiste skupine Romov, ki še živijo po svoji stari tradiciji. Pogosto jih doje leže, ker menijo, da se otrok in mati tako bolj sprostita.



Dojijo tudi med hojo, kar izhaja še iz preteklega nomadskega življenja in ima hkrati simbolični pomen, češ da bo otrok mater vedno spremljal na njenih potovanjih. Urnika in določenega reda dojenja ne poznajo, prilagajajo se potrebam otroka. Romski dojenček je vedno v telesnem stiku z materjo, saj praviloma ne uporabljajo otroških vozičkov, marsikje še danes otroka povežejo v trikotno ruto, ki jo nosijo na hrbtu ali na prsih. Vse to ima močan vpliv na kasnejšo veliko čustveno navezanost na mater in obratno. Čeprav je večja navezanost na mater, pa je oče tisti, ki jim da družbeni status, jih ščiti, za njih skrbi in je nanje čustveno navezan. Otroci so že od malega vključeni v vsa dogajanja v družini. Že zgodaj se navajajo na družinska opravila, deljena po spolu, in tako spoznavajo življenje odraslih. Prisotni so tako pri načinu preživljanja (nabiranje zelišč, prosjačenje in zbiranje odpadnih surovin), skrbijo za svoje mlajše brate in sestre. Prisotni so ob vseh družinskih praznikih, ob veselju, smrti. Skratka, vedno in povsod so skupaj s svojimi starši. Romski otrok se rodi in odrašča v čustveno toplem in stabilnem okolju. Njegovo otroštvo je brezskrbno in svobodnejše kot otroštvo njegovih vrstnikov, predvsem pa je drugačno (Avsec, 1999).

## 7 Empirični del

### 7.1 Namen

**Namen** diplomske naloge je ugotoviti, kako starši otrok Romov doživljajo vrtec in šolo, in pri tem ugotoviti starost staršev, njihovo izobrazbo, status družine ter starost otrok pri vstopu v vrtec. Prav tako bomo ugotavljali, ali starši zaupajo svoje otroke vzgojiteljem in ali se jim zdi, da je njihov otrok obravnavan drugače, ker je Rom.

**Cilj** diplomske naloge je z anketnim vprašalnikom za starše ugotoviti, kolikšen odstotek anketiranih staršev se počuti obravnavanih drugače, ker so Romi ter kaj romski starši menijo o vlogi predšolske vzgoje v vrtcu za njihove otroke.

### 7.2 Razčlenitev, podrobna opredelitev

#### 7.2.1 Raziskovalna vprašanja

Na osnovi namena in cilja diplomske naloge smo postavili naslednja **raziskovalna vprašanja**:

- Ali ste že bili v vrtcu skupaj s svojim otrokom?
- Ali menite, da je vaš otrok s strani svojih vrstnikov drugače sprejet, ker je Rom?
- Ali menite, da je vaš otrok s strani vzgojiteljice drugače sprejet, ker je Rom?
- Ali menite, da vzgojiteljice v vrtcu ravnaajo z vašim otrokom drugače kot z ostalimi, ker je Rom?
- Ali se vam zdi pomembno, da vašemu otroku pri sporazumevanju in navezovanju stikov pomaga romski koordinator?

#### 7.2.2 Raziskovalne hipoteze

Na osnovi raziskovalnih vprašanj smo postavili naslednje **hipoteze**:

##### **Hipoteza 1:**

Menimo, da imajo starši romskih otrok v Vadarcih končano ali pa še nedokončano le osnovno šolo.

**Hipoteza 2:**

Pričakujemo, da so starši otrok Romov mnenja, da so njihovi otroci v vrtcu obravnavani drugače, ker so Romi.

**Hipoteza 3:**

Menimo, da je staršem romskih otrok pomembno, da njihovim otrokom pri sporazumevanju in navezovanju stikov pomaga romski koordinator.

**Hipoteza 4:**

Pričakujemo, da se starši romskih otrok odzovejo vabilom na različne delavnice v vrtcu.

### 7.2.3 Spremenljivke

**Neodvisna spremenljivka:**

- izobrazba staršev.

**Odvisne spremenljivke:**

- mnenje staršev o ravnanju z njihovimi otroki;
- mnenje staršev o potrebi romskega koordinatorja;
- odziv staršev na vabila v vrtec.

## 7.3 Metodologija

### 7.3.1 Raziskovalne metode

Uporabili smo neeksperimentalno metodo pedagoškega raziskovanja. Pri tem smo se opirali na metodo deskripcije, sinteze, analize in komparacije. Izbrali smo 30 anketirancev na osnovi podatkov otrokovega obiskovanja vrtca v zadnjih osmih letih. Anketiranci so starši otrok iz Vadarcev, kateri so vključeni v podružnično osnovno šolo in Vrtec Bodonci.

### 7.3.2 Raziskovalni vzorec

Raziskovalni vzorec predstavljajo starši romskih otrok iz Vadarcev, vključenih v podružnično osnovno šolo in Vrtec Bodonci.

**Tabela 1 Vzorec glede na spol in izobrazbo**

			Izobrazba			Skupaj
			nedokončana OŠ	končana OŠ	končana SŠ	
<b>Spol</b>	ženski	Empirične frekvence	12	11	7	30
		Frekvenčni odstotek enot	40,0%	36,7%	23,3%	100,0%
		Frekvenčni odstotek celot	30,0%	27,5%	17,5%	75,0%
	moški	Empirične frekvence	3	4	3	10
		Frekvenčni odstotek enot	30,0%	40,0%	30,0%	100,0%
		Frekvenčni odstotek celot	7,5%	10,0%	7,5%	25,0%
Skupaj		Empirične frekvence	15	15	10	40
		Frekvenčni odstotek enot	37,5%	37,5%	25,0%	100,0%
		Frekvenčni odstotek celot	37,5%	37,5%	25,0%	100,0%

Iz tabele 1 je razvidno, da so anketne vprašalnike v večji meri reševale mame (75 %), od tega ima 40 % mam nedokončano osnovno šolo; 36,7 % jih ima dokončano osnovno šolo, srednjo šolo pa ima dokončano le 23,3 % anketiranih mam.

Izmed anketiranih je bilo 25 % očetov, od tega jih ima 30 % nedokončano osnovno šolo, 40 % očetov je končalo osnovno šolo, srednjo šolo pa ima dokončano 30 % anketiranih očetov.

### 7.3.3 Postopki zbiranja podatkov

Za zbiranje podatkov smo uporabili kvantitativno tehniko, in sicer anketni vprašalnik za starše. Anketne vprašalnike smo razdelili staršem romskih otrok, kateri so vključeni v vrtec v Bodoncih oz. so le-tega obiskovali v preteklih osmih letih.

### 7.3.4 Postopki obdelave podatkov

Za obdelavo podatkov bomo uporabili deskriptivno metodo neeksperimentalnega pedagoškega raziskovanja.

## 7.4 Rezultati in interpretacija

### Hipoteza 1:

Menimo, da imajo starši romskih otrok v Vadarcih končano ali pa še nedokončano le osnovno šolo.

Tabela 2 Izobrazba staršev

	Frekvence	Odstotki	Veljavni odstotki	Kumulativni odstotki
Veljavni nedokončana OŠ	15	37,5	37,5	37,5
končana OŠ	15	37,5	37,5	75,0
končana SŠ	10	25,0	25,0	100,0
Skupaj	40	100,0	100,0	

Iz tabele 2 je razvidno, da ima osnovno šolo dokončano 37,5 % vseh anketiranih staršev, prav toliko jih ima osnovno šolo nedokončano. Srednjo šolo ima dokončano 25 % vseh anketiranih staršev. Na podlagi teh rezultatov **hipotezo 1 potrdimo**.

Že od nekdaj se Romov oklepa trditev, da jim izobrazba ne pomeni nič. Le redki so pred leti osnovno šolo končali. Večini je bilo pomembno, da bi se čim prej zaposlili in si pričeli služiti svoj kruh. Le redki so se kasneje trudili in so se želeli izučiti za določen poklic. Na podlagi teh dejstev smo si zastavili tudi to hipotezo, ki smo jo lahko potrdili.

### **Hipoteza 2:**

Pričakujemo, da so starši otrok Romov mnenja, da so njihovi otroci v vrtcu obravnavani drugače, ker so Romi.

**Tabela 3 Mnenje staršev o sprejetosti Romov s strani vrstnikov**

	<b>Frekvence</b>	<b>Odstotki</b>	<b>Veljavni odstotki</b>	<b>Kumulativni odstotki</b>
Veljavni da	12	30,0	30,0	30,0
ne	28	70,0	70,0	100,0
Skupaj	40	100,0	100,0	

**Tabela 4 Mnenje staršev o sprejetosti Romov s strani vzgojiteljice**

	<b>Frekvence</b>	<b>Odstotki</b>	<b>Veljavni odstotki</b>	<b>Kumulativni odstotki</b>
Veljavni da	11	27,5	27,5	27,5
ne	29	72,5	72,5	100,0
Skupaj	40	100,0	100,0	

**Tabela 5 Mnenje staršev o ravnanju vzgojiteljice z Romi**

	Frekvence	Odstotki	Veljavni odstotki	Kumulativni odstotki
Veljavni da	11	27,5	27,5	27,5
ne	29	72,5	72,5	100,0
Skupaj	40	100,0	100,0	

70 % staršev je mnenja, da njihovi otroci niso drugače sprejeti s strani vrstnikov, ker so Romi; 72,5 % staršev je mnenja, da njihovi otroci niso drugače sprejeti s strani vzgojiteljice, ker so Romi, in prav tako je 72,5 % staršev mnenja, da z njihovimi otroki vzgojiteljice ne ravna drugače, ker so Romi. **2. hipotezo zato ovržemo.**

Nekateri posamezniki imajo predsodke do različnih etničnih skupin, ravno tako otroci. Velikokrat smo priče izločevanju otrok iz igre, ker se nekateri izmed njih ostalim ne zdijo dovolj lepo oblečeni, da bi se lahko z njimi igrali, ali pa so od staršev slišali kakšno grdo opazko na račun Romov. Ker so ta dejanja vse bolj pogosta v vsakdanjem življenju, smo si na podlagi teh mnenj zastavili to hipotezo, ki pa smo jo tokrat ovrgli, saj so starši romskih otrok mnenja, da se njihovi otroci počutijo v vrtcu enakovredne svojim vrstnikom.

### **Hipoteza 3:**

Menimo, da je staršem romskih otrok pomembno, da njihovim otrokom pri sporazumevanju in navezovanju stikov pomaga romski koordinator.

**Tabela 6 Pomembnost romskega koordinatorja za starše**

	Frekvence	Odstotki	Veljavni odstotki	Kumulativni odstotki
Veljavni da	24	60,0	60,0	60,0
ne	16	40,0	40,0	100,0
Skupaj	40	100,0	100,0	

Kar 60 % staršem je pomembno, da njihovim otrokom pri sporazumevanju in navezovanju stikov pomaga romski koordinator. Na podlagi teh rezultatov **3. hipotezo potrdimo.**

Kot vemo, je izobraževanje bistvenega pomena. Tudi marsikdo lahko iz lastnih izkušenj trdi, kako zelo pomembna je predšolska vzgoja za predšolskega romskega otroka. Bistven element integracije romskih predšolskih otrok je zaupanje staršev tako vzgojno-varstveni ustanovi kot strokovnim delavcem. Iz tega razloga lahko sklepamo, da je za starše pomembna prisotnost romskega koordinatorja.

#### **Hipoteza 4:**

Pričakujemo, da se starši romskih otrok odzovejo vabilom na različne delavnice v vrtcu.

**Tabela 7 Odziv staršev na vabila v vrtec**

##### **Odziv staršev vabilom v vrtec**

	<b>Frekvence</b>	<b>Odstotki</b>	<b>Veljavni odstotki</b>	<b>Kumulativni odstotki</b>
Veljavni da	29	72,5	72,5	72,5
ne	11	27,5	27,5	100,0
Skupaj	40	100,0	100,0	

Kar 72,5 % staršev romskih otrok se odzove vabilom na različne delavnice v vrtcu. Iz tega razloga **4. hipotezo potrdimo.**

Sodelovanje s starši je pomembna sestavina kakovostne predšolske vzgoje v vrtcu. Starši so partnerji tako vzgojnega procesa kot tudi v organih upravljanja vrtca. Starši želijo in morajo vedeti, kako njihov otrok živi v vrtcu, kakšen je vzgojni program, kako se otrok odziva na različne vsebine in dela ter kako v razvoju napreduje. Tudi otroci se počutijo pomembne in ponosne, ko lahko svojim staršem pokažejo, kaj vse znajo ustvariti in kaj vse so sposobni, zato je prav, da se starši odzovejo vabilom v vrtec, pa najsi bo to praznovanje, delavnica, izlet ali le pogovorna ura.



## 8 Sklep

V raziskavi tega diplomskega dela smo želeli ugotoviti, v kolikšni meri se Romi čutijo zapostavljene in odrinjene zaradi svoje narodnosti. Prav tako pa je bilo zanimivo spoznati in raziskati, od kod sploh prihajajo, kdaj so se prvič znašli na slovenskih tleh ipd.

Iz lastnih izkušenj lahko trdim, da je za romskega predšolskega otroka pomembna predšolska vzgoja, saj se v vrtcu seznanijo z dnevno rutino, ki poteka tako v vrtcu kot v nadaljevanem izobraževanju. Prav tako se nekateri izmed njih v vrtcu seznanijo s slovenskim jezikom, ki je marsikateremu Romu doslej tuj. Tako torej ugotavljamo, da je izobraževanje bistvenega pomena, in da se tega zavedajo tudi starši romskih otrok.

Kot smo predvidevali v zastavljeni hipotezi, in to s pomočjo anket tudi potrdili, je stopnja izobrazbe pri Romih še zmeraj precej nizka in se pri večini primerov konča že pri osnovnošolskem izobraževanju.

Razveselil nas je podatek, ki pravi, da večina staršev meni, da je njihov otrok sprejet tako s strani vrstnikov kot s strani vzgojiteljice, in da ni obravnavan drugače, ker je Rom. To smo tudi predvidevali z zastavljeno hipotezo, saj se je tudi življenje Romov od nekoč do danes skoraj povsem spremenilo. Iz tega razloga smo sklepali, da so tudi ljudje ovrgli predsodke in jih sčasoma začeli obravnavati kot sebi enake.

Glede rezultatov naših anket dopuščamo možnost, da je naš vzorec anketiranih staršev premajhen, da bi pokazal realne rezultate te raziskave.

## Viri in literatura

Avsec, T. (1999). Romski otrok. V A. Mikuš Kos (Ur.), *Različnim otrokom enake možnosti*. Ljubljana: Zveza prijateljev mladine Slovenije.

Autor, O. (1989). Analiza vzgojnega procesa. V J. Željko (Ur.), *Poglavja iz pedagogike* (str.23 - 28). Ljubljana: Državna založba Slovenije.

Bahovec, D. E., idr. (1999). *Kurikulum za vrtce*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.

Brizani, I.T. (2000). *Le ostanite - Romi gredo!* Celovec – Ljubljana – Dunaj: Mohorjeva založba v Celovcu.

Klopčič, V. (2004). Spremna beseda. V J. Kleibencetl (Ur.), *Del tuha, romski pozdrav*. Murska Sobota: Podjetje za promocijo kulture FRANC – FRANC d.o.o.

Klopčič, V. (2007). *Položaj Romov v Sloveniji: Romi in Gadže*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.

Lepičnik-Vodopivec, J: (1996). *Med starši in vzgojitelji ni mogoče ne komunicirati*. Ljubljana: Misch, Oblak in Schwarz.

Romi-Cigani: popotniki in umetniki. Pridobljeno 9. 3. 2011, iz <http://www2.arnes.si/~dosmslen/delo/romi/romi.html>

*Slovar slovenskega knjižnega jezika* (1994) [Glavni uredniški odbor Anton Brejc... idr.]. Ljubljana: DZS.

Šiftar, V. (1994). Knjigi na pot. V M. Tancer (Ur.), *Vzgoja in izobraževanje Romov na Slovenskem*. Maribor: Založba Obzorja Maribor.

Šiftar, V. (1970). *Cigani. Minulost v sedanjosti*. Murska Sobota: Pomurska založba.

Štrukelj, P. (1980). *Romi na Slovenskem*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Štrukelj, P. (2004). *Tisočere podobe nemirnih nomadov: zgodovina in kultura Romov v Sloveniji*. Ljubljana: Družina.

Štrukelj, P. (2005). Pomembni zgodovinski dogodki o Romih v Evropi in v Sloveniji. V J. Horvat – Muc (Ur.), *Romanokedijpe VI / romski zbornik VI*. Murska Sobota: Romani Union Murska Sobota.

### **Romska poezija:**

Brezar, M. (2005). *Samo hari bajt / Samo malo sreče*. Lokve pri Črnomlju: Kulturno romsko društvo Vešoro.

# Priloge

## Priloga: Vprašalnik za starše

Spoštovani starši!

Moje ime je Tadeja Rajbar in sem absolventka predšolske vzgoje na Pedagoški fakulteti v Mariboru. Pripravljam diplomsko nalogo pri predmetu Predšolska pedagogika. Naloga vsebuje tudi praktični del, ki ga lahko napišem le z Vašo pomočjo. Na Vas se obračam s prošnjo, da si vzamete čas in odgovorite na spodaj zastavljena vprašanja.

Vprašalnik je anonimen, dobljene rezultate bom uporabila izključno za namene diplomske naloge. Za Vaše iskrene odgovore ter za vložen trud in čas se Vam iskreno zahvaljujem in Vas lepo pozdravljam.

September, 2010

### Navodila za izpolnjevanje vprašalnika:

- Obkrožite črko pred ustreznim odgovorom.
- Obkrožite samo en odgovor – tisti, ki se Vam zdi najbolj pomemben.
- Prosim, da odgovorite na vsa vprašanja.

**1. Vaš spol:**

- a) ženski
- b) moški

**2. Koliko ste stari?**

- a) do 30 let
- b) 30–40 let
- c) nad 40 let

**3. Koliko je bil star vaš otrok, ko je prvič vstopil v vrtec?**

- a) 2–3 leta
- b) 3–5 let
- c) 5–6 let

**4. Kakšno stopnjo izobrazbe imate?**

- a) nedokončana osnovna šola
- b) končana osnovna šola
- c) končana srednja šola

- 5. Ali ste že bili v vrtcu skupaj s svojim otrokom?**
- a) da
  - b) ne
- 6. Ali menite, da je vaš otrok s strani svojih vrstnikov drugače sprejet, ker je Rom?**
- c) da
  - d) ne
- 7. Ali menite, da je vaš otrok drugače sprejet s strani vzgojiteljice, ker je Rom?**
- a) da
  - b) ne
- 8. Ali menite, da vzgojiteljice v vrtcu ravnajo z vašim otrokom drugače kot z ostalimi, ker je Rom?**
- a) da
  - b) ne
- 9. Ali se vam zdi pomembno, da vašemu otroku pri sporazumevanju in navezovanju stikov pomaga romski koordinator?**
- a) da
  - b) ne
- 10. Ali menite, da bo obiskovanje vrtca vašemu otroku pomagalo pri nadaljnjem izobraževanju?**
- a) da
  - b) ne
- 11. Ali se odzovete vabilom na različne delavnice in druge dejavnosti, ki jih organizirajo v vrtcu?**
- a) da
  - b) ne

Hvala za Vaše sodelovanje!